

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Β΄.-ΤΕΥΧΟΣ 5΄.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1880

Οὐκ ἔστι περὶ τοῦ ἄν θειοτέρου ἔθρους
βουλευσάτω ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οἰκείων. (Πλάτ. Θιάγης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

—
1880

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΝ ΤΩΙ 5. ΤΕΥΧΕΙ

Περὶ Δημοτικῆς παιδείσεως γενικὴ ἔκθεσις τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημο-
σίας Ἐκπαίδευσως

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς ὑπὸ Ν. Α. Χαλκιοπούλου.

Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου Νικοδήμιος ἀγών.

Ἄρχατος καὶ νέος τρόπος τοῦ ζῆν.

Δημότικὴ Ἀνθολογία Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν «Δημιῶδων Συλλέκτων»
Ι. Γ. Θεοδώροπούλου.

Ποικίλα.

Τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἐπιμελεῖται Ἐφορεία συγ-
κεκροτημένη ὑπὸ τῶν κυρίων Ν. Καζάζη διευθυντοῦ, Ἀρι-
στείδου Σπαθάνη, Ἰγν. Μοσχάκη, Σπ. Σακελλαροπούλου
Παν. Π. Οἰκονόμου, Μιλτ. Βρατσάνου καὶ Ν. Γεωργιάδου.

ΠΛΑΤΩΝ

ἜΤΟΣ Β΄.

ΑΠΡΙΑΙΟΣ 1880

ΤΕΥΧΟΣ 5΄.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς τὴν Βουλὴν ὑποβληθέντων.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, δι' οὗ ἡ τῶν πολυπληθεστέρων καὶ ἀπορωτέ-
ρων μάλιστα τάξεων τοῦ λαοῦ πνευματικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἠθικὴ μόρφω-
σις, ἀπεδείχθη ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις οὐ μόνον ὁ κύριος παράγων
τῆς ὕλικῆς εὐημερίας, τῆς εὐνομίας καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ
ἀσφαλὲς ἔρεισμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος, ἀπει-
λουμένων σήμερον οὐχὶ ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ, ὅσα ὑπὸ τῆς πολυκεφάλου
τυραννίας τῶν πολλῶν εὐπλανήτων καὶ εὐαπατήτων δι' ἀμάθειαν.

Μετὰ τὴν διὰ τοῦ φωτός τοῦ Εὐαγγελίου ἀπελευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τὸν
βαρὺν κλοιὸν τῆς δουλείας στεναζούσης ἀνθρωπότητος, φύσει καὶ νόμῳ
διακρινομένης εἰς τάξεις ἐλευθέρων καὶ δούλων, καὶ τὴν μετὰ μα-
κροῦς κοινωνικοῦς σπαραγμοὺς καὶ ἀγῶνας ἐπελοῦσαν κατὰ τοὺς νεω-
τέρους χρόνους χειραφέτησιν τῶν πολυπληθεστέρων καὶ ἀπορωτέρων τά-
ξεων τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς κληροκρατίας καὶ τῶν προνομιοῦχων τάξεων, καὶ
τὴν ἐπικράτησιν ἐν ταῖς νεωτέραις πολιτείαις τοῦ δόγματος τῆς καθολι-
κῆς ψηφοφάριας, δι' ἧς συμμετέχουσι πάντες τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως,
ἡ ἀνισοροπία τοῦ πλοῦτος καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνω-
τέρων κοινωνικῶν τάξεων πρὸς τὰς χειραφετηθείσας πολυπληθεστέρας
τοῦ λαοῦ ἀνοίγουσα βῆγμα ἐν τῷ κοινωνικῷ σώματι, δὲν εἶνε ὅλως ἀκί-
νητος ἄνευ τῆς ἀπὸ τοῦ σχολεῖου ἐπικουρίας, τοῦ ἠθικῶς μορφοῦντος καὶ

ἀναπτύσσοντος τοὺς πολλοὺς πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς κοινωνικοῦ συμφέροντος, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν. Ἡ δημαγωγία ὑψώσασα τὴν σημαίαν τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας καὶ τῆς ἰσότητος, καὶ δύναμιν ἐκ τῆς ἀμαθείας καὶ εὐπιστίας τῶν πολλῶν ἀντλοῦσα ποῦ μὲν ἐπιβουλεύεται τὴν τάξιν καὶ διὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν νόμων ἀπεργάζεται τὴν κακοδαιμονίαν, ποῦ δὲ ἀπειλεῖ καὶ αὐτὸ τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς, τὰς βάσεις αὐτοῦ ἐντέχνως ὑποσκάπτουσα. Τοῦ δεινοῦ τούτου κινδύνου ἀπαίσια συμπτώματα ἤρξαντο ἐκδηλούμενα πολλαχού.

Ἡ ἀμάθεια λαοῦ ἀνατραφέντος ἐν δουλείᾳ καὶ ἐπὶ αἰῶνας μακροῦς ἐθισθέντος νὰ ὑπακούῃ τυφλῶς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἐνὸς ἢ τῶν ὀλίγων, καὶ νὰ στέργη ἀγογγύστως τὸ παρὸν δι' ἀσυνειδησίαν τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας, εἶναι τῷ ὄντι θέαμα οἰκτρὸν, ἀλλ' ἀκίνδυνον, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων καὶ πολλῶν νέων ἔθνῶν, τῶν λαῶν τούτων τὰ συμφέροντα καὶ τὰς τύχας διεῖπον, ὡς τῶν ἐν ἀπαγορεύσει ἀτόμων, οἱ κύριοί των, αὐτοὶ δὲ οὐδεμίαν οὔτε τῶν δικαιωμάτων εἶχον συνειδήσιν, οὔτε ἐπὶ τῶν συμφερόντων των ἐξήσκουν ἐπιτροπὴν κρατυνόμενοι πρὸς τοῦτο ἐν ἀπαιδεύσει. Ἄλλ' ἡ ἀμάθεια λαοῦ κυριαρχοῦ, ἀσυνειδήτως παρασυρομένου κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς κυριαρχίας του καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον παραγνωρίζοντος καὶ ἐκ παραφορᾶς παρακρούοντος, εἶναι οἰκτρὸν καὶ φοβερὸν συνάμα. Ἄνευ ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως, ἄνευ ἠθικῆς εὐεξίας τοῦ λαοῦ διὰ προσηκούσης ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, αἱ φωνεῖται τῆς ἐλευθερίας ἀκτίνες εἶναι ἢ δυσαντίθετοι καὶ ὀδυνηραὶ, ἢ καὶ ὅλως ἀόρατοι καὶ ἀνωφελεῖς ὡς αἱ ἡλιακαὶ τοῖς πάσχουσιν ὀφθαλμίαν ἢ τοῖς τυφλοῖς. Διὰ τοῦτο οἱ καιροὶ τῆς ἀπὸ δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν μεταβάσεως λαοῦ τινος ὁμολογοῦνται χαλεποὶ καὶ κινδυνώδεις, χρήζοντες ἀγρύπνου προνοίας καὶ ἐνδελεχοῦς ἐπιμελείας ὡς οἱ παιδικοὶ καὶ νεανικοὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ τούτου κινδύνου τὸ σχολεῖον, ἐν ᾧ ἀναπτύσσονται καὶ μορφοῦνται ἠθικῶς πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, καὶ οἱ ταύτας ἀποτελοῦντες πολῖται λειονόμενοι κατὰ τὴν ἀπαλὴν καὶ εὐπλαστον ἡλικίαν διὰ τῆς παιδαγωγικῆς γλυφάνης καθιστῶνται, ὡς οἱ σύννομοι λίθοι ἐν τῇ τειχοποιίᾳ, ἐνάρμοσοι εἰς τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα, ἀπεδείχθη ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις τῆς σωτηρίας ἢ ἄγκυρα. Πάνυ δὲ εἰκότως ἐρρήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων σοφῶν ὅτι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ καθολικὴ ψήφηφορία ἄνευ σχολείου ἄγει εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὸν ὄλεθρον.

Ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ σχολείῳ προσηκόντως μορφωθέντος λαοῦ, ἢ τοῦλάχιστον τῆς πλειονότητος αὐτοῦ εὐκόλως διαγινώσκειται ὅτι τὸ κοινὸν καὶ ἴδιον

ἐκάστου συμφέρον εἶνε νὰ συμβαδίξῃ ἢ ἐλευθερία μετὰ τῆς τάξεως ἢ δὲ πολιτεία μετὰ τῶν διεπόντων αὐτὴν νόμων θεωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἡ κοινὴ μήτηρ πάντων, ὑφ' ἧς τὴν φιλόστοργον θαλπωρὴν σῶζεται καὶ προάγεται ἡ κοινὴ εὐημερία καὶ ἡ ἐθνικὴ δὲ φιλοτιμία καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἐν τῷ σχολείῳ ὑποτροφευμένη κουφίζει τὰ ὑπὲρ τοῦ κοινου βάρη καὶ καθιστᾷ προαιρετικῶς τὰς πρὸς τὴν πατρίδα θυσίας, ἐξ ὧν ἡ ἰσχύς καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς. Ἐν τῷ σχολείῳ κρατύνεται τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἐν αὐτῷ σπείρονται καὶ φυτοκομοῦνται καὶ εἰς ἄφθονον βλάστησιν καὶ καρποφορίαν ἐν τῷ ἐφεξῆς βίῳ ἐπιέγονται ἡ εὐσέβεια καὶ πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρεταί. Τὸ σχολεῖον εἶναι ὑπὸ πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν ἔποψιν μικρὰ πολιτικὴ κοινωνία ὑπὸ νόμων διεπομένη καὶ ὑπὸ τὸ πατρικὸν σκῆπτρον τοῦ διδασκάλου συντηρουμένη καὶ προαγομένη πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς. Ἐν αὐτῷ ὁ μικρὸς παῖς ἀσκεῖται λεληθῶς καὶ ἐν μικρῷ πρὸς τὸν κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον καὶ κατὰ τὴν ἀπαλὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν ὁμολογοῦνται αἱ ἐντυπώσεις βαθεῖαι καὶ ἀνεξίτητοι, σχηματίζει ὁ νέος ἄνθρωπος τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου, τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ νόμου τοῦ τὴν μικρὰν κοινωνίαν διέποντος. Ἐν δὲ τοῖς σχολικοῖς βάθροις κατ' ἀλήθειαν ἀνευρίσκει τις τὸ ἰδανικὸν τῆς ἰσότητος ἐν αὐτοῖς ἀφ' ἐνὸς μὲν περιστέλλεται καὶ χαλιναγωγεῖται ὁ ἐγωϊσμός, ὁ τυχὸν ἐν ταῖς θωπείαις ἢ τῇ ραστώνῃ τοῦ οἴκου, ἢ ὑπὸ φυσικῆς ἰδιογνωμοσύνης ὑπερτραφεῖς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξαιρείται τὸ ἐκ τῆς πενίας ἢ ἄλλης αἰτίας ταπεινωθὲν φρόνημα, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδὸς μεταρσινοῦται ἐκ τῆς συναισθήσεως, ὅτι τὸ λογικόν, τὸ οὐσιῶδες τοῦτο τοῦ ἀνθρώπου προσὸν καὶ ἡ προῖξ αὐτοῦ, ἡ ἐλευθερία, εἶναι κοινὰ τοῦ Θεοῦ δῶρα, ἐνῶ τὰ λοιπὰ προέρχονται κατὰ συμβεβηκός. Καὶ ποῦ ἄλλοῦ δύναται νὰ εὕρη τρανωτέραν τούτου ἀπόδειξιν ἢ ἐν τοῖς σχολικοῖς ἐδωλίοις, ἐν οἷς οὐδεμία διάκρισις πλοῦτου ἢ γένους;

Καὶ ὡς συλλαμβάνει ἐκεῖ τὸ πρῶτον τὴν ἔννοιαν τῆς ἰσότητος ὁ παῖς οὕτω ἐθίζεται νὰ στέργη καὶ νὰ ἀνέχηται τὴν ἠθικὴν ἢ πνευματικὴν ὑπεροχὴν, μετὰ θαυμασμοῦ κινῶντος αὐτὸν εἰς ἀμίλλαν. Τὴν δὲ ἔννοιαν τοῦ δικαίου τοῦ ἠθικοῦ, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαιολογικοῦ καταλογισμοῦ, ποῦ ἄλλαχού δύναται ἀκριβέστερον ὁ ἄνθρωπος νὰ συλλάβῃ; Ἡ τὴν παράβασιν τοῦ σχολικοῦ νόμου παρακολουθοῦσα δικαία ψυχολογικὴ τιμωρία, ἢ τὴν ψυχὴν ἐξαγνίζουσα καὶ τοσοῦτον συντελοῦσα πρὸς θεραπείαν τῶν ἠθικῶν ἀτελειῶν, δὲν ἀποξηραίνει ἐγκαίρως τὴν ρίζαν τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἐξ οὗ βλαστάνει πᾶσα κακία; Ἡ δὲ βράβευσις καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀμοιβαὶ τῶν

τὸ καθήκον ἐπιτελούντων ἄνευ διακρίσεως καταγωγῆς ἢ πλούτου τῶν παιδῶν τῶν περικυκλούντων τὸν βραβευόμενον δὲν εἶναι ἡ πρώτη ἐν μικρῷ ἀλλὰ ζωηρὰ τῆς ἀληθοῦς δόξης εἰκὼν ἢ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς ἀφυπνίζουσα καὶ κινουσα πρὸς πᾶσαν ἀγαθὴν καὶ εὐγενῆ πράξιν; Παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ σχολειακὴ τιμὴ δι' ἧς ὁ ἐπιμελής καὶ ἠθικὸς μαθητὴς ἀμείβεται εἶναι ἰσχυρότατον ἐλατήριον ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ κινήτικόν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν τοῦ καθήκοντος ἐπιτέλεσιν. Πλὴν τούτων ἢ πρὸς τὴν τάξιν, τὴν φιλοκαλίαν, τὴν φιλοπονίαν, τὴν καθαριότητα καὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι χαρακτηρίζει βίον ὁμαλὸν καὶ κανονικὸν ἀγάπη καὶ ἔξις ἐν τῷ σχολείῳ μεταδίδεται τελεσφορώτερον διὰ τῆς ἀμίλλης καὶ τοῦ παραδείγματος.

Ἄλλὰ πλὴν τῆς ὑψίστης ταύτης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας τὸ σχολεῖον εἶναι καὶ μέγιστος παράγων καὶ ὑπὸ οἰκονομολογικῆν ἔποψιν ἀχώριστος δ' ἀπεδείχθη ἡ ὕλική εὐπορία τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἠθικῆς τῶν λαῶν μορφώσεως ἐν τῷ σχολείῳ. Ἐξ ὅτου τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐφαρμοσθέντα, κατὰ τὸν παρόντα μάλιστα αἰῶνα, εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν δειροκομίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ τὸ ἐμπόριον, κατέστησαν τὴν πλήρωσιν τῶν ὕλικῶν τοῦ ἀνθρώπου χρειῶν τοσοῦτον εὐχερῆ καὶ διέχυσαν ἄφθονά τὰ ὕλικὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν πρότερον ταλαιπωρουμένην ἀνθρωπότητα, ἢ διάδοσις τῶν προκαταρτικῶν φυσικῶν γνῶσεων εἰς τὰς ἐν τῷ σχολείῳ πνευματικῶς ἀναπτυσσομένας κοινωνικὰς τάξεις, δι' ὧν διδάσκεται ὁ παῖς τοὺς στοιχειώδεις φυσικοὺς νόμους τῆς ἰδιότητος καὶ τὴν ἐν τῷ βίῳ χρησιμότητα τῶν φυσικῶν ὄντων καὶ τοὺς ὅρους τῆς συντηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτῶν, συντελεῖ τὰ μάλα εἰς προαγωγὴν τῶν ὕλικῶν πόρων καὶ τῆς ὕλικῆς εὐημερίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν, ὧν ἡ ἀξία διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἀναπτύξεως καὶ ἀγωγῆς δύναται νὰ κατανοηθῇ. Ὁ ἐργάτης, ὁ γεωργός, ὁ κηπουρός, ὁ κτηνοτρόφος, ὁ ναύτης, ἀναπτυσσόμενοι καὶ μορφούμενοι ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τὰς τῶν φυσικῶν ὄντων τῶν ὑπηρετικῶν τῶν χρειῶν τῶν ἰδιοτήτας καὶ τοὺς τρόπους τῆς καλλιέργειας, συντηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτῶν διδασκόμενοι, καθιστῶνται εἰς τὸ ἑαυτῶν ἐπιτήδευμα δεξιώτεροι καὶ παραγωγικώτεροι· οὐδόλως δὲ παράδοξον τὸ λεγόμενον, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ φύσις ἀρνείται τὰ προϊόντα τῆς εἰς λαοὺς ἀμαθείς καὶ ἀβελτέρους. Ἡ ἔννοια δ' αὕτη τοῦ σχολείου ἐχρησίμευσεν, ὡς γνωστὸν παρὰ τισιν ἐν Ἀμερικῇ ἐπικρατεῖαις ὡς δικαιολογητικὴ βᾶσις τοῦ δικαίωματος τῆς ὑπὲρ τοῦ σχολείου φορολογίας τῆς ἀκινήτου περιουσίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, ὡς συντελοῦντος εἰς τὴν συντήρησιν

καὶ προαγωγὴν αὐτῶν, διὰ τῆς παρασκευῆς νοημόνων, δραστηρίων καὶ ἱκανῶν ἐν γένει ἐργατῶν, ἢ καὶ εἰς τὰς συναλλαγὰς ἐντίμων κτηματιῶν ἢ γεωργῶν. Κατὰ ταῦτα οἱ ἐν σχολείῳ μορφούμενοι οὐ μόνον τὴν φύσιν καὶ τὰ φυσικὰ ὄντα, ὡς ὑπηρετικὰ τῶν χρειῶν τῶν ἀγαπῶσι καὶ περιέπουσιν καὶ διὰ τῆς ἐπιμελοῦς αὐτῶν καλλιέργειας ἀξάνουσι τὴν προαγωγὴν τῶν καὶ τοὺς πόρους τῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνίαν, ἐν ἣ ἑξασφαλίζουν τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας ἀγαθὰ, καὶ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας ὡς φρουροὺς τούτων σέβονται τηροῦσιν ἐκόντως καὶ οὐχὶ τῷ φόβῳ τῆς ἐκ τοῦ νόμου κολάσεως. Ἡ δὲ στατιστικὴ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγκλημάτων εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν διάδοσιν τῶν δημοτικῶν γραμμάτων, καὶ ὅτι ἡ τῶν νόμων ἐκτέλεσις χωρεῖ ἀπρόσκοπτος, καὶ ἡ τῶν πόρων ἀπότισις καὶ πᾶσαι αἱ πρὸς τὴν πατρίδα θυσίαι γίνονται αὐτοπροαίρετοι παρὰ λαοῖς ἐν σχολείοις μορφουμένοις καὶ παιδαγωγουμένοις. Πρὸς τούτοις ἢ ἐκ τῆς πεφωτισμένης ἐργασίας καὶ τῆς λελογισμένης οἰκονομίας εὐπορία, διαδιδόμενη κατ' ἀναλογίαν εἰς πᾶσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ μειοῦσα τὴν τοῦ πλούτου ἀνισορροπίαν συντελεῖ εἰς καταστολὴν τοῦ φυσικοῦ τῶν ἀπορωτέρων φθόνου καὶ εἰς ἐξομάλυνσιν τῶν ἀποτόμων ἀντιθέσεων.

Ἄλλο ἐκ τούτων ὅτι τὸ σχολεῖον χρησιμεύει οὐ μόνον ὡς μέσον διαλλαγῆς τῶν ἀντιθετιζομένων ἐκ τῆς ἀνισότητος τῶν ἀγαθῶν κοινωνικῶν τάξεων ἀλλὰ καὶ ὡς σύνδεσμος συναρμολόγων καὶ συσφιγγῶν αὐτὰς διὰ τῶν ἀρρήκτων ἠθικῶν δεσμῶν τῆς ἐμπνεομένης ὑπ' αὐτοῦ ἀγάπης, πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ εὐποιίαν καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης. Πάνυ δ' εἰκότως κρίνεται σήμερον τὸ σχολεῖον ὡς ἡ λανθάνουσα συνεκτικὴ δύναμις τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν καὶ τὸ μυστηριώδες ἐργαστήριον, ἐν ᾧ κατὰ μικρὸν καὶ ἀθουρόως παρασκευάζεται ἡ ἄφθιτος ἰσχὺς τῶν νεωτέρων ἔθνων· καὶ τὸ ἐξ οὗ ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις ἢ εἰς ἓνα κολοσσικὸν καὶ συμπαγῆ ἔθνικὸν ὄργανισμὸν τοὺς ἀπειροπληθεῖς καὶ πολλάκις ἑτερομυγῆς λαοὺς τῶν σημερινῶν ἐπικρατειῶν ἐνοῦσα καὶ τῇ συνειδήσει κοινῶν συμφερόντων καὶ κοινῶν πόθων ἀδιασπᾶστος συγκρατοῦσα καὶ συνέχουσα.

Ἡ τηλικαύτη τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ σημασία δὲν εἶνε ψιλὴ θεωρία ἐξηγμένη ἀπὸ τῶν σπουδαστηρίων τῶν παιδαγωγῶν καὶ φιλοσόφων, ἀλλὰ πόρισμα τῆς ἀλανθάστου πείρας καὶ τῆς ἐμπειθοῦς μελέτης τῶν ἠθικῶν βάσεων, ἐφ' ὧν ἐδράζεται ἡ σημερινὴ εὐδαιμονία καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν νεωτέρων πολιτικῶν κοινωνιῶν τῶν ἐπὶ πολιτισμῷ καὶ δυνάμει διακρινομένων. Κατεδηλώθη πλέον διὰ πραγμάτων ἡ μεγίστη τοῦ σχολείου δύναμις πανταχοῦ, ὅπου σοφοὶ ἡγεμόνες

καὶ κυβερνήσεις ἢ πεπολιτισμέναι καὶ φιλόκλινοι ἀνώτεροι κοινωνικαὶ τάξεις προὐνόησαν ἐγκαίρως τὸ μὲν νὰ θέσωσιν ὀρθὰς βάσεις τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ δὲ νὰ ἐνθαρρύνωσι καὶ ἐνισχύσωσι τὴν περὶ αὐτὴν ἀσχολουμένην ἐπιστήμην καὶ νὰ ἐξεύρωσι παντοίους πόρους πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν πυκνῶν καὶ καλῶς ὀργανισμένων σχολείων, ἐν οἷς παιδαγωγεῖται καὶ διαπλάσσεται ὁ λαὸς παρὰ διδασκάλων προσηκόντως ἐν εἰδικαῖς σχολείοις πρὸς τοῦτο παρασκευασθέντων. Οἱ καρποὶ δὲ τῆς ταιαύτης προνοίας ἐκδηλοῦνται διὰ τε τῆς προαγωγῆς τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς κοινωνικῆς εὐρωστίας καὶ πολιτικῆς εὐκοσμίας. Τὸ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τὸ πρῶτον ἐξενηχθέν θεώρημα «ἀρχὰ πολιτείας νέων τροφὰ» ἐκυρώθη ἐκ τῆς πείρας ὡς πολιτικὸν ἀξίωμα καὶ ἀνεκνήρυχθη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτι μέτρον τῆς εὐδαιμονίας καὶ ἰσχύος τῶν ἐθνῶν εἶναι ἡ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν μεγαλειτέρα διάδοσις.

Πανταχοῦ τῆς βορείου καὶ δυσμικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορ. Ἀμερικῆς ἀντηχεῖ ἤδη ἡ φωνὴ «πόλεμος κατὰ τῆς ἀμαθείας». Βασιλεῖς, κυβερνήσεις, δημοσιογράφοι, φιλόσοφοι, καθηγηταὶ, ἑταιρεῖαι, ἐν ἐνὶ λόγῳ, οἱ πάντες κινοῦνται κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πρὸς βελτίωσιν καὶ διάδοσιν τῆς τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως. Καὶ οὕτως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ παιδαγωγικὴ μετὰ τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης συμβαδίζουσα καὶ τὴν διδακτικὴν δαδουχοῦσα ἀνοίγει νέας ὁδοὺς, καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος φυσικώτερον καὶ ἀπονώτερον ἀναπτύσσεται καὶ μορφοῦται, ἡ δὲ σχολειακὴ νομοθεσία πασῶν τῶν ἐπικρατειῶν μεταρρυθμίζεται ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ ὡς πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν σχολικῶν πόρων καὶ τὴν προπαρασκευὴν καὶ μόρφωσιν διδασκάλων ἐκπαιδευτῶν καὶ εὐμεθόδων, καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, ἐποπτείαν καὶ ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων. Ἄν δὲ τις ἤθελε παραβάλλει τὰ σημερινὰ σχολεῖα τῆς Πρωσίας ἢ τῆς Ἑλβετίας, ἢ τοῦ Βελγίου πρὸς τὰ πρὸ εἰκοσαετίας ὑπάρχοντα ἤθελε θαυμάσει κατ' ἀλήθειαν τοὺς πρὸς βελτίωσιν αὐτῶν καταβληθέντας ἀτρύτους κόπους τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἄοκνον δραστηριότητα τῶν κυβερνήσεων, ὧν αἱ πεφωτισμέναι φροντίδες προήγαγον ἐπὶ τοσοῦτον τὸ δημοτ. σχολεῖον καὶ ἐξησφάλισαν τὴν ἀπρόσκοπτον αὐτοῦ λειτουργίαν.

Ὅτε τὸ πρῶτον μετὰ τὴν ἀναμόρφωσιν ἐξήνεγκε τὴν περὶ δημοτικῶν σχολείων ἰδέαν ὁ Λούθηρος, ὅπως δι' αὐτοῦ κατορθωθῆ ἡ παρὰ τῆς πολυπληθοῦς ἀπόρου τάξεως τοῦ λαοῦ ἀνάγνωσις αὐτοῦ τοῦ κειμένου τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἧς τὰς ἀληθείας διέστρεφον πρὸς τὸ συμφέρον των οἱ πρὸς ἡγχαμμάτους πιστοὺς διδάσκοντες αὐτὴν ἱερεῖς, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προῖδη

τὴν δύναμιν, οὐδὲ νὰ συλλάβῃ τὴν ἐννοίαν τοῦ σημερινοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Σκοπὸς τοῦ σχολείου τότε καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐφεξῆς χρόνον ἐτίθετο ἡ πρὸς τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ μετάδοσις τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς καὶ τῆς μηχανικῆς τριβῆς εἰς τὰς τέσσαρας τῆς ἀριθμητικῆς πράξεις. Δηλαδή ἐπιστεύετο τὸ μέσον τοῦτο τῆς κατὰ μικρὸν ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ὡς κύριος σκοπὸς τοῦ σχολείου. Τοσοῦτον δ' ἡ ἀπατηλὴ αὐτὴ καὶ ψευδὴς γνώμη καθ' ἣν ὑπελήφθη τὸ μέσον, ὡς σκοπὸς τοῦ σχολείου, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς καὶ οὐχ ἥττον σπουδαίοις ζητήμασιν ἐπιστεύθη καὶ ἐπεκράτησεν ὥστε καὶ μετὰ μακροῦς τῆς ἐπιστήμης πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἀπάτης καὶ ἐκρίζωσιν αὐτῆς μόχθους καὶ τὰς ἀλανθᾶστους ἐκ τῆς πείρας ἀποδείξεις εἰσέτι σώζεται παρὰ πολλοῖς καὶ πιστεύεται. Ἄλλ' οὔτε αἱ μηχανικαὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἐμπειρίαι, οὔτε ἡ μετάδοσις πολλῶν καὶ ποικίλων γνώσεων ἄνευ ῥυθμοῦ καὶ ἐσωτερικῆς ἐνόητος μεταδιδόμενων, τίθεται σήμερον τοῦ σχολείου ὁ κύριος σκοπός, ἀλλ' ἡ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ νέου ἀνθρώπου δι' εὐμεθόδου διδασκαλίας καὶ ἀσκήσεως ἀνάπτυξις καὶ ἡ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ διάπλασις διὰ προσηκούσης ἀγωγῆς κατὰ κανόνας καὶ τρόπους ἐπὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ζωῆς ἐρειδομένου τελουμένη. Αἱ δὲ προκαταρκτικαὶ θρησκευτικαὶ, ἠθικαὶ καὶ φυσικαὶ γνώσεις διδάσκονται οὕτως, ὥστε νὰ χρησιμεύωσι μᾶλλον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ μετὰ κέντρον ἐπὶ τῆς βουλήσεως μεταδιδόμεναι πρὸς μόρφωσιν αὐτοῦ ἢ πρὸς αὐξήσιν γνώσεων. Ὁ προσηκόντως τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις, καὶ μάλιστα τὰ παρατηρητικὸν καὶ τὸν διασκεπτικὸν νοῦν ἐν τῷ σχολείῳ δι' εὐμεθόδου διδασκαλίας καὶ ἀσκήσεως ἐπιρρώσας δύναται ἀσυγκρίτως ἐν τῇ ἐφεξῆς ἡλικίᾳ καὶ τῷ μεγάλῳ τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας σχολείῳ νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἔχων ἀπὸ τοῦ σχολείου τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν καὶ ἐξεγνηγερόμενον τὸ πρὸς τὸ μανθάνειν ἐνδιαφέρον. Ἐν τούτῳ δὲ κεῖται ἡ μεγάλη δύναμις καὶ ὁ αὐσιώδης χαρακτῆρ ὁ διακρίνων τὸ σημερινὸν σχολεῖον ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ. Αἱ μηχανικαὶ ἐμπειρίαι, αἱ δι' ἀψύχου καὶ μηχανικῆς διδασκαλίας ἀποκτώμεναι, ἄνευ τῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τοῦ παιδὸς ἐπιδράσεως, οὐ μόνον καλύουσι τὴν τοῦ πνεύματος ἀνάπτυξιν διὰ τῆς ἀκινήσιας αὐτοῦ καὶ ἀναιροῦσιν οὕτω τὸν κύριον τοῦ σχολείου σκοπὸν, ἀλλὰ τὸ χεῖριστον συντελοῦσιν εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ πρὸς τὸ εἰδέναι φυσικοῦ ἔρωτος καὶ εἰς πῶρωσιν τῆς καρδίας· καθιστῶσαι τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ἐνασχόλησιν ἀηδιστάτην καὶ φορτικὴν, κατὰ μικρὸν ἐνεργάζονται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδὸς τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ τὸν διδάσκαλον. Ὡστε

εὐθὺς ὡς κατὰ τινὰ τρόπον ὁ παῖς ἀπαλλαγῆ τῆς ὑποχρέωσης τοῦ σχολείου, ρίπτει τὰ βιβλία, ἀποστρέφεται ὡς ἀπὸ τῆς ἀνάγνωσιν καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ἐνασχόλησιν καὶ μετ' οὐ πολὺ, καὶ αὐτὰς τὰς ἐν λύπῃ καὶ δακρύοις ἀποκτηθείσας ἐν τῷ σχολείῳ ἐμπειρίας τῆς ἀσυνειδήτου ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἀπομανθάνει, οὐδόλως ἀπὸ τοῦ σχολείου οὐδ' ἠθικῶς βελτιωθείς.

Τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ δεῖνὰ τὰ ἐκ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς εἶναι ἤδη κατὰδηλον. Οὐδαμοῦ ἀλλαγῆ δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ τὴν τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὸ βιβλίον. Διέρχεται τις πολλακίς ὀλοκλήρους ἐπαρχίας, χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ δέκα ἀνθρώπους ἐν βιωτικαῖς ἔργοις ἀσχολουμένους, ἔχοντας ἐν τῷ οἴκῳ βιβλίον πρὸς ἀνάγνωσιν, ὥστε κινδυνεύει νὰ πιστευθῇ παρ' ἡμῖν, ὅτι τὸ βιβλίον καὶ ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ὀρισμένα τῆς παιδικῆς μόνον ἡλικίας ἀσχολήματα, ὡς κατῆντησε νὰ θεωρῆται καὶ ἡ μουσικὴ ὡς ἀναγκαῖα πρὸς εὐθυμίαν ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ τῆς μέθης ὑπηρετικῆ. Οὐδαμοῦ τοσαύτη πτωχεὶα γνώσεων μ' ὅλην τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν τοῦ Ἕλληνοσ καὶ τὴν ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν σύστασιν καὶ συντήρησιν δημοτικῶν σχολείων. Οὐδεὶς ἐν τοῖς χωρίοις καὶ ταῖς κώμαις ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον, οὐδ' εὐκόλως δύναται τις νὰ εὕρῃ ἐν ἀντίτυπον τούτου. Ἐλάχιστοι τῶν μαθόντων νὰ ἀναγινώσκουσιν, ἀναγινώσκουσι καὶ δύναται νὰ ἐννοήσωσιν ἐφημερίδα ἢ ἄλλα περιοδικὰ, οὐδὲ αἰσθάνονται ὡς ἐκ τούτου λύπην τινά. Ἡ ἀργία τοῦ πνεύματος κατέστη συνήθιστάτη, διακοπτομένου μόνον τοῦ ἐξ αὐτῆς ὄχλου διὰ τῆς ἐν τοῖς καφενεῖοις καὶ οἰνοπωλείοις τῶν κωμῶν καὶ τῶν χωρίων πολυώρου ματαιολογίας ἢ τοῦ χαρτοπαιγνίου. Εὐφάνταστος δὲ καὶ ζωηρὸς ὁ Ἕλλην εἶναι λίαν εὐπιστος καὶ εὐαπάτητος, εὐκόλως παραγινώσκει τὸ ἀληθὲς ἀτομικὸν αὐτοῦ καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον παρασυρόμενος ἀπὸ τὰ δημώδη ἠθικὰ ἀξιώματα ἕσα ἢ ἡ δουλεία ἢ ἡ διαστροφή τοῦ ἀληθοῦς κοινωνικοῦ συμφέροντος ἀχωρίστου ὄντος τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ἡ πονηρία μετέδωκεν αὐτῷ, κυρούμενα ἀτυχῶς δι' οὐχὶ σπανίων κοινωνικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ οἰκτρῶν παραδειγμάτων.

Περὶ γνώσεων βιωφελῶν, χρησίμων εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν ἢ τὴν βιομηχανίαν οὐδεὶς δύναται νὰ γείνη λόγος παρὰ λαῶ τοιοῦτοτρόπως ἐν πνευματικῷ σκότει καὶ μονώσει βιοῦντος, καὶ στερουμένου τῆς ἐπικουρίας τοῦ βιβλίου, ὅπερ εἶναι ὁ πνευματικὸς ὀχρεὸς δι' οὗ ὁ δαίμων τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ μεταδίδων τὸν ἠλεκτρισμὸν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς προόδου ζῶσιν τὰ ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας.

Καθ' ἑκατέραν τῶν περι σκοποῦ τοῦ σχολείου προσεξηγηθεισῶν ἐννοιῶν,

καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὀρθὴν καὶ ἐπιστημονικὴν κρινόμενα τὰ καθ' ἡμᾶς δημοτικὰ σχολεῖα ἐκ τῶν ὑστέρων, μάλιστα ὡς πρὸς τὴν μορφωτικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς νεωτέρας ἡμῶν κοινωνίας, ἤθελον εὐρεθῆ ἤμιστα πρὸς πλήρωσιν τῶν πολλῶν καὶ ἐπιχειρουσῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀρτιγεννήτου ἡμῶν ἔθνους συντελέσαντα. Ἄν τοῦ σχολείου ἡ μορφωτικὴ ἐπικουρία κρίνεται σήμερον τὸ οὐ οὐκ ἄνευ τῆς κοινωνικῆς εὐκοσμίας παρὰ λαοῖς κτησαμένοις ἐν μακρῷ ἀνεξαρτήτῳ ἔθνικῷ βίῳ καὶ ἐκπολιτιστικῷ σταδίῳ τύπον οἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, καθ' ὃν καλλιεργοῦνται τὰ σπέρματα πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ μορφοῦνται οἱ ἀγαθοὶ χαρακτήρες, ἢ λίγη ἐμελλε νὰ ἦνε ἡ ἀξία καὶ δύναμις τοῦ σχολείου παρὰ λαῶ ἀρτίως ἀπελευθερωθέντι, ἀπαιδεύτῳ καὶ ἐστερημένῳ παντελῶς τῆς μορφωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἐτέρου παιδαγωγικοῦ παράγοντος, τοῦ οἴκου; Τὸ σχολεῖον παρ' ἡμῖν ἐμελλε νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἐν τῷ οἴκῳ παιδαγωγίας καὶ μόνον ἴσως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἔθνικη κολυμβήθρα, ἐν ἣ λουόμενος τὸ τῆς παλιγγενεσίας λουτρὸν ὁ ἑλληνόπαις ἐμελλε νὰ καθαρῆσθῇ ἀπὸ τῶν τῆς δουλείας κηλίδων καὶ νὰ καταστῇ ἀξίος τῆς ἐλευθέρως πόλεως πολίτης, ἀγαθοῦ χριστιανός, καὶ μέλος τῆς κοινωνίας χρηστόν. Ἐνῶ δὲ τοιαύτην εἶχεν ἀνθρωπιστικὴν τὸ σχολεῖον παρ' ἡμῖν ἀποστολὴν καὶ τοσαῦται ἦσαν ἀπ' αὐτοῦ ἀνηρημένα τῶν πατέρων ἡμῶν ἐλπίδες, ἢ περὶ αὐτοῦ μέρημα ἤμιστα συντέλεσε πρὸς ἄρσιν τῶν πολλῶν κωλυμάτων καὶ εἰς προαγωγὴν του; καὶ ἀπόδειξις, ὅτι ἐνῶ κατὰ τινὰς ὀψεις τὰ καθ' ἡμᾶς προήχθησαν ὅπως δήποτε, τὸ σχολεῖον οὐ μόνον ἔμεινε στάσιμον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν νόμον τῆς προόδου ἐχειροτέρευσε. Ἴσως μάλιστα ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου ἤθελε τολμήσει, νὰ συμπεράνη ἀπειρος παρατητῆς, ὅτι ἰδοὺ ἐπὶ πενήκοντα ἔτη ἄνευ κελῶν σχολείων ἐπροκόψαμεν ὀλιγῶς, ὡς ἀπειροὶς τις τῆς γεωργικῆς ἡδύνατο νὰ ἐκφέρῃ τὴν κρίσιν, τεκμαιρόμενος ἐκ τῆς ζωηρᾶς βλαστήσεως καὶ ἀφθόνου κερποφορίας ἀγροῦ, ἢν ἢ καλὴ ποιότης τῆς γῆς ἢ αἴτια κατὰ συμβεβηκὸς παρήγαγον, ὅτι ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἐπιμελὴς γεωργία τῶν ἀγρῶν ἡδύναντο νὰ παραμεληθῶσιν ἄνευ τινὸς βλάβης τῆς παραγωγῆς.

Παρερχόμενος τις τὴν ἐπὶ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος βραχυχρόνιον ὑπὲρ τῶν δημοτικῶν σχολείων μέρημα εὐρίσκει, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία τὸ πρῶτον διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 6)18 φεβρουαρίου 1834, τοῦ καὶ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντος, ἔθετο τὰς βάσεις τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὁ νόμος οὗτος, ὡς καὶ οἱ πλείστοι τῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν συντεθέντων, συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μαουρέου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γαλλικοῦ νόμου τοῦ Γκυζώτου καὶ τοῦ Βαυαρικοῦ, κρινόμενος κατὰ τὰς

περὶ σχολείου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἑννοίας καὶ καθ' ἑαυτὸν ὡς ὀργανιστικὸν νομοθέτημα, εἶναι τι πλῆρες καὶ τέλειον μαρτυροῦν τὴν πολιτὴν σοφίαν τοῦ συντάξαντος αὐτὸν ἀνδρός. Ἄν δ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ μὴ ἀντίπιπτον ἐν πολλοῖς ἡ κοινωνικὴ κατάστασις καὶ ἡ σποράδην οἰκησις τῆς χώρας, ἡ πενία καὶ ἡ κακὴ διοικήσις τῶν κοινοτήτων, ἡ ἔλλειψις ἀληθοῦς ἐνδιαφέροντος τῆς πλειονότητος τῶν κατοίκων πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ ἡ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ὀλιγωρία, καὶ ἂν ἡ πολιτεία, παρακολουθοῦσα τὰς ἐν Εὐρώπῃ προόδους καὶ ἀναπτύσσουσα καὶ τελειοποιοῦσα κατὰ ταύτας τὴν σχολικὴν ταύτην νομοθεσίαν, ἐπεμελεῖτο ἰδίως περὶ μορφώσεως δημοδιδασκάλων καὶ ἀγρόπνου ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων, βεβαίως μέχρι τῆς σήμερον ἤθελε παραγάγει καρποὺς ἀξίους τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πάθων καὶ προσδοκιῶν. Ἄτυχῶς ὅμως συνέβη ὅπως τοῦναντίον. Αὐτοὶ οὖν κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ταχθέντες κηδεμόνες τοῦ σχολείου συντέλεσαν εἰς τὴν παραλίαν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἑννοίαν ἐν ταῖς σχολικαῖς νομοθεσίαις τῶν πλείστων ἐπικρατειῶν καὶ τῆς ἡμετέρας, τὸ σχολεῖον θεωρεῖται ὡς κοινὸς τῆς κοινότητος οἶκος, ἐν ᾧ συνεργῶμενοι τὰς πλείστας τῆς ἡμέρας ὥρας οἱ παῖδες τῶν ἀποτελούντων τὴν κοινότητα πολιτῶν διδάσκονται καὶ παιδαγωγοῦνται καθ' ὄρισμένον ὑπὸ τῆς πολιτείας σχέδιον ὑπὸ διδασκάλου εἰς τὸ ἔργον τοῦ προσηκόντως δι' εἰδικῆς σπουδῆς καὶ ἀσκήσεως παρεσκευασμένου. Ὁ διδάσκαλος ὡς τοιοῦτος εἶναι ἀφ' ἑνὸς περιβεβλημένος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολιτειακὸν ἀξίωμα ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ καθήκοντος, καθ' ὃ ἀναπληροῦ τοὺς φυσικοὺς τῶν παιδῶν παιδαγωγοὺς τοὺς γονεῖς, οἵτινες καὶ ὡς ἐκ τῶν βιωτικῶν τῶν ἀσχολιῶν καὶ μάλιστα δι' ἀπειρίαν εἰσὶν ἥκιστα ἱκανοὶ πρὸς διδασκαλίαν καὶ μόρφωσιν τῶν τέκνων των. Ἡ μὲν κοινότης ἦτοι τὸ σύνολον τῶν γονέων, ἔχει διὰ τοῦτο ἄμεσον συμφέρον νὰ συντηρῇ τὸ σχολεῖον καὶ παρέχῃ τὰ πρὸς ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν μέσα. Ἡ δὲ πολιτεία ἔχουσα καθῆκον καὶ δικαίωμα νὰ μεριμνᾷ ὅπως παρέχεται κοινῇ καὶ ὁμόρρυθμος ἡ προκαταρκτικὴ τῶν πολιτῶν παιδεύσις οὐ μόνον ἐπιμελεῖται καὶ προνοεῖ περὶ προσηκούσης παρεσκευῆς τῶν διδασκάλων ὡς ὀργάνων τῆς τοιαύτης τοῦ λαοῦ ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως καὶ ἐξαναγκάζει τὴν τακτικὴν φοίτησιν τῶν παιδῶν, ἀλλὰ καὶ κανονίζει τὰ μαθήματα καὶ τὰς μεθόδους τῆς διδασκαλίας αὐτῶν καὶ διὰ πεφωτισμένης καὶ ἀγρόπνου ἐπιθεωρήσεως ἐνεργουμένης ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν καὶ διὰ διηγεκοῦς ἐποπτείας τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν φροντίζει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὀρισμένου τούτου σχεδίου τῆς τῶν νέων πολιτῶν διαπλάσεως καὶ τῆς πρὸς τοῦτο ἐπιμελοῦς τοῦ διδασκάλου ἐργασίας. Κατὰ

ταῦτα τὸ σχολεῖον εἶναι, καὶ πρέπει νὰ ἦναι τὸ περίφροντι μέλημά τῆς τε κοινότητος δαπανώσης πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ καὶ ἐποπτεούσης ἢ καὶ διοικούσης αὐτὸ καὶ τῆς πολιτείας παρεσκευαζούσης τὸν διδάσκαλον καὶ προοούσης διὰ τῶν φώτων, ὧν ἀμοιβεῖ, ὡς εἰκὸς, ἡ κοινότης, περὶ τῆς ὀρθῆς τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ παιδείας καὶ μορφώσεως διὰ τοῦ κανονισμοῦ τῶν μαθημάτων καὶ τῶν διδακτικῶν μεθόδων καὶ περὶ ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῶν κανονισμῶν τούτων, τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ διδασκάλου διὰ τῆς ἐπιθεωρήσεως. Ἐπομένως ἡ μὲν κοινότης ὀφείλει νὰ χορηγῇ τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου, τὸ διδασκῆριον καὶ τὰ πρὸς διδασκαλίαν ὄργανα καὶ σκεῦη, ἐξαναγκαζομένη ἐν ἀνάγκῃ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς πολιτείας ἢ ὑποβοηθουμένη ἐν περιπτώσει ἐνδείας. Ἡ δὲ πολιτεία νὰ δαπανᾷ πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν διδασκαλείων κατὰ ποῖον καὶ ποσὸν ἱκανῶν ὥστε νὰ μορφῶνται ἐν αὐτοῖς οἱ ἀναγκαῖοι εἰς τὰς κοινότητας διδάσκαλοι, καὶ ἐφορᾷ ἀγρόπνως ἐπὶ τῆς ἀπροσκόπου λειτουργίας τῶν σχολείων διὰ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς εὐμεθόδου δὲ καὶ κανονικῆς διδασκαλίας διὰ πεφωτισμένης καὶ ἀδυσωπῆτος ἐπιθεωρήσεως. Δῆλον δ' ὅτι ἄνευ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς προθύμου ἀρωγῆς ἑκατέρου τῶν παραγόντων ἀδύνατον τὸ σχολεῖον νὰ λειτουργήσῃ ἐπιτυχῶς. Ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων ἐρεῖδεται ἡ σχολικὴ νομοθεσία τῶν πλείστων πεπολιτισμένων ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπὶ τούτων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ ἡ ἡμετέρα διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1834 ταχθεῖσα. Ἄλλ' ἄτυχῶς παρ' ἡμῖν μετενεχθεῖσα ἅπαξ ἡ νομοθεσία αὕτη προσέκρουσεν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τὸ πρῶτον, κατὰ πάντων τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων κωλυμάτων, ὅσα ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ πενία τῶν κοινοτήτων καὶ ἡ ἀνωμαλία τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου ἔθνους ἀρτίως ἀπὸ τῆς δουλείας ἐξεληθόντος, ὡς ἦν εἰκὸς, ἐμελλε νὰ παρεμβάλῃ. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν οἱ θεσμοὶ ἦσαν συγγεντρωτικοὶ, καὶ τῶν σχολείων ἡ συντήρησις, ἡ διοίκησις καὶ ἐποπτεία ἐξησφαλίζετο ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς τοῦ μονάρχου καὶ τῆς Κυβερνήσεως μερίμνης, τὰ κωλύματα ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀντίπιπτον ἀσθενέστερα καὶ ἡ κατάσταση τῶν τότε ὀλίγων σχολείων καὶ κατὰ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, καὶ κατὰ τὰ διδασκῆρια, καὶ κατὰ τοὺς καρποὺς ἐν γένει ἦτο κάπως ἀνεκτὴ. Οἱ ὀλίγοι διδάσκαλοι οἱ κατὰ τὰ πρῶτα δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ παλαιοῦ διδασκαλείου ἐξεληθόντες κελῶς κατὰ τὰς τότε περὶ διδακτικῆς ιδέας ὀργανισμένου καὶ ἐπιτηρουμένου ἦσαν καὶ ἱκανοὶ καὶ χρηστοὶ καὶ μάλιστα ἐμπειροσμένοι ὑπὸ τῆς πρὸς τὸ ἱερὸν ἔργον τοῦ διδασκάλου ἀγάπης· ἔχοντες καὶ τὴν τῶν κοινοτήτων ἀρωγὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς Κυβερνήσεως ἐποπτεῖαν βρα-

βουούσης τούς ικανούς και επιμελείς και τιμωρούσης τούς αδράνεις και ανικάνους, τῷ ὄντι παρήγαγον καρπούς αγαπητοῦς ἀναλόγως πρὸς τὰ κωλύματα, οὗ; μετὰ πόθου ἴσως σήμερον ἐνθυμούμεθα· και οἱ μέχοι τοῦδε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σωζόμενοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διακρίνονται ἐπὶ χρηστότητι και ἀκριβεῖ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἡ ἀμέλεια τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιμελουμένης τὴν διεύθυνσιν και ἐποπτείαν τοῦ διδασκαλείου και τῶν σχολείων και ἡ πενία τῶν κοινοτήτων, ὧν ἡ κακὴ διοικήσις ἠλάττωσεν ὡς εἰκὸς τούς πόρους τούς πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων ἀπαρκετιῶς ἀναγκαίους και ἡ ὀλεθρία ἀνάμιξις τῶν κομματικῶν συμφερόντων ἐν τῇ διοικήσει τοῦ σχολείου, ἤρξαντο ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, και κατὰ μικρὸν ἐκλύσασαι τούς συγκαταῦντας αὐτὸ δεσμούς ἐν τῷ μέσῳ λαοῦ αἰσθανομένου μὲν ὀρμηφύτως κατὰ τὸ μᾶλλον και ἤττον τὴν ἐν τῷ πνευματικῷ ἀύχμῳ χρησιμότητα τοῦ σχολείου, ἀλλ' οὐδὲν ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτὸ ἐπιδεικνυμένου οὐδὲ δυναμένου νὰ συντελέσῃ διὰ τῆς δυνάμεώς του πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ. Αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ ἐξ ἀπορίας ἢ ἀβελτηρίας ἀρνούμεναι ἢ δυστροποῦσαι νὰ πληρώσωσι τὸν γλίσχρον μισθὸν τοῦ δημοδιδασκάλου ἐπὶ ἐν ἢ πλείονά πολλάκις ἐτη ἠνάγκαζον αὐτὸν νὰ ζῆ βίον ταπεινοῦ ἐπαίτου και νὰ ἀναμένη ἢ ἀπὸ δικαστικοῦ καταναγκασμοῦ τὴν πληρωμὴν τῆς ἀντιμισθίας του ἢ και διὰ παροχῆς πολλάκις τοῦ ἡμίσεος αὐτῆς εἰς τούς κερδοσκοποῦς τούς ἐνοικιάζοντας τὰς δημοτικὰς προσόδους ἢ και πρὸς αὐτὸν τὸν δῆμαρχον ὅστις και ὡς πρόεδρος τῆς ἐπιθεωρητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σχολείου και ὡς ἰσχυρὸς ἐν τῷ τόπῳ ἐτυράννει συνήθως τὸν ἀτυχῆ διδάσκαλον τοῦ λαοῦ. Πολλάκις ἠναγκάζετο ὁ διδάσκαλος νὰ κολακεύῃ τὰς ἀδυναμίας και ν' ἀνέχεται οὐχὶ σπανίως τὴν ἀγροικίαν τοῦ δημάρχου μὴ τολμῶν μήτε περὶ τῆς ἀθλιότητος τοῦ διδασκῆρίου μήτε περὶ τῆς ἐλλείψεως παντὸς διδασκῆτικοῦ μέσου νὰ ἀναφέρῃ, διότι ἐκινδύνευε νὰ παυθῆ ἢ νὰ μετατεθῆ, χωρὶς νὰ ἐλπίζῃ ἀνακοῦφισίν τινα ἐκ τῶν προϊσταμένων διοικητικῶν ἀρχῶν, ὧν ἡ τελευταία φροντίς ἦτο ἡ κατὰ τὸ σχολεῖον. Ἡ δεινὸσις τοῦ κακοῦ και αἰ ὑψωθείσαι πανταχόθεν τῶν δημοδιδασκάλων φωναὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ νόμου τῆς 12 Ἰουλίου 1856, δι' οὗ καθωρίσθη νὰ προκαταβάλληται ὑπὸ τοῦ δημοσίου ὁ μισθὸς τοῦ δημοδιδασκάλου, χωρὶς τοῦ ὁποῖου και ἡ κατ' ὄνομα συντήρησις τοῦ σχολείου θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς καθυστερήσεως τοῦ μισθοῦ οἰκτρά πενία και ἡ ταπεινὸσις τοῦ δημοδιδασκάλου ἐξηυτέλισεν αὐτὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ και ἐμάρανε τὸν ζῆλον, ἐξ οὗ και μόνον ἀντλῶν θάρρος ἐμελλεν ὁ διδάσκαλος νὰ παλαίσῃ κατὰ τῶν πολλῶν και δυσ-

περβλήτων κωλυμάτων τῆς προκοπῆς τοῦ σχολείου. Οἱ νοήμονες, εὐπαίδευτοι και φιλότιμοι διδάσκαλοι κατὰ μικρὸν καταλιπόντες τὸ οὕτως ἄστοργον ἐπάγγελμα, ἐτράπησαν ἐπὶ ἄλλα· οἱ δὲ ὑπομειναντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἄνευ ἠθικοῦ κέντρου και ὕλικῆς ὠφελείας κατέστησαν ὀκνηροὶ και ἀφιλότιμοι. Οὕτως ἐπινέχθη τὸ πρῶτον και καίριον τραῦμα κατὰ τῆς δημοτ. ἐκπαιδεύσεως, διότι τοῦτο συνετέλεσε νὰ κινήσῃ τὴν καταφρόνησιν τοῦ λαοῦ πρὸς τὰ διδασκαλικὰ ἐπάγγελμα και ν' ἀποτρέψῃ πᾶσαν νοήμονα και φιλότιμον φύσιν ἀπὸ τοῦ τότε διδασκαλείου, εἰς ὃ προσέφευγον ἐφεξῆς πρὸς ψωμισμὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον οἱ πρὸς ἕτερον ἐπάγγελμα ἀνεπιτήδιστοι δι' ἔλλειψιν νοημοσύνης και οἱ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων ἀπόβλητοι μαθηταί. Ἀμεληθείσης δὲ και τῆς ἐπιτηρήσεως τοῦ διδασκαλείου και τῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας και ἐκλιπόντος και τοῦ κατὰ τὴν ἐξέτασιν και ἀναγνώρισιν τῶν διδασκάλων αὐστηροῦ ἐλέγχου ἐξήρχοντο, πλην ὀλίγων ἐξαίρεσεων τοῦ διδασκαλείου διδάσκαλοι περιωρισμένου νοός, ἄνευ παιδαγωγικῆς και διδασκῆτικῆς ἐμπειρίας, ἄνευ φρονήματος και ἄνευ ἀγάπης πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν των, μέχρις οὗ ἐπὶ τοσοῦτον προῆλθεν ἡ παρακμὴ του, ὥστε κατέστη κοινὸς πόθος ἢ διάλυσις του, ἐπελθοῦσα κατὰ τὸ 1863. Και ὡσεὶ μὴ ἤρκει ἡ τῆς πολιτείας ὀλιγωρία περὶ τὴν μόρφωσιν ἱκανῶν διδασκάλων και ἡ τῆς κοινότητος δυστροπία περὶ τὴν καταβολὴν τῆς πρὸς συντήρησιν τοῦ σχολείου δαπάνης, ἐπῆλθον δύο ἐτι συντελεστικώτερα πρὸς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ αἰτία. Ἀντὶ αὐστηρᾶς ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐποπτείας μελλούσης νὰ ἀναπληρῶσῃ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν πάσης παρὰ τῆς κοινότητος και τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἐπιβλέψεως και ἀντὶ δικαίας ἀνταμοιβῆς τῶν ἐπιμελῶς ἐργαζομένων και ἀδυσωπῆτου ἐλέγχου τῶν ὀλιγῶρων, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ συγκαταθῆ τὸ σχολεῖον ὅπως δῆποτε, ἐπῆλθον αἱ βραγδαῖαι και ἄστοργοι παύσεις και μεταθέσεις κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ κακῶς ἐννοουμένου πολιτικοῦ συμφερόντος τῶν ἐκάστοτε ἰσχυόντων. Και συγγνώμη, ἂν πρὸς τὴν τῶν ἀντιπροσώπων ἀποτεινόμενος περὶ τιμωρῶν τοῦ τόπου συμπερόντων ἀναγκάζομαι ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ σῶμα νὰ μὴ παρασιωπήσω οὐδὲν τῶν τοῦ κακοῦ αἰτίων. Ἀντὶ δὲ συστάσεως και ἄλλων διδασκαλείων πρὸς μόρφωσιν και ἄσκησιν πλείονων διδασκάλων, ὅσους ἢ τῶν κοινοτήτων προαγομένων ὁσημέραι κατὰ τε τούς ὕλικούς πόρους και τὸν πληθυσμὸν σπουδῆ πρὸς σύστασιν σχολείων καθίστα ἀναγκαίους ἐπῆλθε και τοῦ ἐνός ἢ κατάργησις και τὰ ὀλεθρῖον μέτρον τῆς διὰ κινήτων ἐπιτροπῶν ἐκ τοῦ προχείρου ἀναγνωρίσεως διδασκάλων ἄνευ ἀσκήσεως και τῆς ἐλαχίστης διδασκῆτικῆς ἱκανότητος. Τὰ δύο ταῦτα συνετέλεσαν ἐπὶ

ἐπὶ τέλους τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαι-
δεύσεως περιελθούσης εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν, ἥτις παρὰ πάντων
ὁμολογεῖται οἰκτρὰ. Ἄν τις πρὸς τούτους ἤθελε καταριθμῆσαι καὶ τὰ ἐν
ταῖς ἱστορικαῖς τοῦ ἔθνους περιπετείαις ἔχοντα τὴν ἀρχὴν οὐ μικρὰ κω-
λύματα, τὰ ἰσχυρῶς ἀντιπίπτοντα εἰς τὴν προκοπὴν τοῦ σχολείου, οἷα
ἡ ἀνωμαλία τοῦ οἰκιακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, ἡ κατ' ὀλιγοπληθεῖς καὶ
ἀπ' ἀλλήλων οὐ σμικρὸν ἀπεχούσας κόμης οἰκησις τῆς χώρας, δι' ἣν ἡ
συντήρησις πολλῶν σχολείων ἐν δήμοις ἀποτελουμένοις ἐκ δέκα καὶ πολ-
λαχοῦ ἐκ πλειόνων κωμῶν καθίσταται ἀδύνατος, ἡ ἔλλειψις μέσων συγ-
κοινωνίας, καὶ μάλιστα ἡ πρὸς τὸ σχολεῖον ἔλλειψις πεποιθήσεως καὶ
ἐνδιαφέροντος τῶν ἀγροτικῶν μάλιστα τάξεων τοῦ λαοῦ, αἵτινες προτι-
μῶσι τῆς ἐκ τοῦ σχολείου πνευματικῆς ὠφελείας τῶν παιδῶν τὸ ἐκ τῆς
ἐργασίας αὐτῶν εὐτελὲς ὄφελος ἢ τὴν χρησιμότητα πρὸς φύλαξιν τῶν
κτηνῶν των, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἡ ἀπὸ τοῦ σχολείου ὠφέλεια δὲν γίνεται
καταφανὴς ὡς ἐκ τῆς ἀμεθόδου καὶ ἀτάκτου διδασκαλίας, αἱ δὲ περὶ
ἐξανγκασμοῦ αὐτῶν διατάξεις τοῦ νόμου ἔμειναν ἀνεφάρμοστοι, ἤθελεν
ἔχει πάντα τὰ αἷτια τὰ ἐπενεγκόντα τὴν ἐσχάτην τῆς παρ' ἡμῖν δημο-
τικῆς ἐκπαιδεύσεως δυστυχίαν.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ πολιτεία μὴ προνοήσασα νὰ παρασκευάσῃ διὰ προσηκού-
σης θεωρητικῆς διδασκαλίας καὶ πρακτικῆς ἀσκήσεως ἱκανοὺς καὶ χρη-
στοὺς διδασκάλους ἐν καλῶς ὀργανισμένοις διδασκαλείοις, οὐδὲ ἀσκοῦσα
ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀγρυπνῶν ἐποπτεῖαν διὰ συχνῶν ἐπιθεωρήσεων τῶν scho-
λείων, κοινότης ὅπως ἀπρόθυμος πρὸς παροχὴν τοῦ διδασκαλικοῦ μισθοῦ,
τοῦ καταλλήλου διδασκῆριου καὶ τῶν χροισιδῶν πρὸς ἀπρόσκοπτον διδα-
σκαλίαν γονεῖς ψυχροὶ πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ ἥκιστα ἐνδιαφερόμενοι περὶ
τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων των διδάσκαλοι ἀμαθεῖς καὶ ἀμέθοδοι ἄνευ
ἔρωτος πρὸς ἔργον οὐδὲν παρέχον αὐτοῖς θέλητρον, ἀφοῦ ἀγνοοῦσι τὸν
σκοπὸν αὐτοῦ καὶ τὰ μέσα, καὶ ὅπερ μετέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς
βαναυσικὸν ἐπιτήδευμα χάριν ἀπλοῦ φωμισμοῦ, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέ-
σεων: ἰδοὺ ἐν συντόμῳ οἱ παράγοντες τῆς σημερινῆς τοῦ δημοτικοῦ scho-
λείου δυστυχίας, ἣν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐξετραγώδησαν διὰ τῶν ἐκθέσεων
των καὶ οἱ ἐφέτος τὸ πρῶτον ἐκπεμφθέντες παρὰ τοῦ ὑπουργείου εἰδικοὶ
ἄνδρες καὶ τὰ ἡμίσεα τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ σχολεῖα ἐπιθεωρήσαντες. Καθ'
οὗς ἐξαιρέσει ὀλιγίστων σχολείων ἐν πρωτευούσαις ἐπαρχίαις καὶ τινῶν,
δήμων, τὰ πλεῖστα οὐδὲ τοὺς καρποὺς ἀπλῶν γραμματοδιδασκαλείων
παράγουσι.

Πλὴν τῆς ἀσυνειδήτου καὶ μηχανικῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ τῆς

ἀπλῆς καὶ κατὰ τυφλὴν ἔξιν ἐμπειρίας τῶν τεσσάρων τῆς ἀριθμητικῆς
πράξεων καὶ τῆς ἐκστηθίσεως ὀλίγων σελίδων ἱερᾶς ἱστορίας καὶ κατη-
χήσεως, καὶ, ἔστιν ὅπου, τῆς ἐξεως νὰ κλίνωσιν ὀνόματα, οὐδένα ἄλλον
καρπὸν παράγουσι. Πολλὰ δὲ οὐδὲ καὶ τούτους.

Τὰς μηχανικὰς ταύτας ἐμπειρίας μεταδίδουσιν εἰς τοὺς ἐγκαρτερήσαν-
τας παῖδας ἐν τῷ τοιοῦτῳ σχολεῖῳ ἐπὶ τέσσαρα ἢ πέντε δλόκληρα ἔτη
καὶ οἱ τοιοῦτοι ὀλίγιστοι ὄντες, εὐθὺς ὡς διασκελίσωσι τὴν φλιάν τοῦ
σχολείου, ἀποστρεφόμενοι ἐξ ἀηδίας καὶ μίσους τὸ βιβλίον καὶ τὴν πνευ-
ματικὴν ἐνασχόλησιν, ἀπομανθάνουσι κατὰ μικρὸν καὶ τὰς ἐμπειρίας
ταύτας, ἂν μὴ εὐποροὶ ὄντες συνεχίσωσι τὴν μαθητείαν των ἐν ἀνωτέρῳ
σχολεῖῳ, εἰς ὃ εἰσέρχονται ὅπως ἀπάρασκευοι καὶ ἀπρόθυμοι. Οὔτε περὶ
πνευματικῆς τοῦ παιδὸς ἀναπτύξεως, οὔτε περὶ διαπλάσεως χαρακτήρος,
οὔτε περὶ καλλιέργειας τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, οὔτε περὶ ἐξεγέρ-
σεως τοῦ πρὸς τὸ μανθάνειν ἐνδιαφέροντος, οὔτε περὶ ἀσκήσεως τοῦ πα-
ρατηρητικοῦ οὔτε περὶ ἀσκήσεως τοῦ διασκεπτικοῦ νοός, οὔτε περὶ μετα-
δόσεως τῶν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἀπολύτως ἀναγκαίων προκαταρκτικῶν
γνώσεων, αἵτινες ἐν τῷ ἐφεξῆς βίῳ διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς ἀναγνώσεως
εὐκόλως πολλαπλασιάζονται δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐν σχολείοις ἐν οἷς
ἐπικρατεῖ ἄψυχος καὶ μηχανικὴ διδασκαλία συχνότατα διακοπτομένη ἢ
ἐξ ἀμελείας τοῦ διδασκάλου ἢ ἐκ τῶν πολλῶν ἀπουσιῶν τοῦ μαθητοῦ.

Ἐὰν δὲ τοιαύτη ἀναξία καὶ τοῦ ὀνόματος εἶναι κατὰ ποιὸν ἢ τοῦ
λαοῦ ἐκπαιδεύσεις, μὴ ἄρα εἶναι κατὰ ποσὸν τοῦλάχιστον διαδεδομένη;
Ἡ τοιαύτη τοῦ σχολείου ἀκαρπία καὶ δυστυχία ἐπιτείνει τὴν πρὸς αὐτὸ
ἀδιαφορίαν τῶν γονέων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἢ δὲν ἀποστέλλουσιν ὅπως διά-
λου τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον ἢ ἀποστέλλουσιν αὐτὰ ἀτάκτως, ὅταν
δὲν ἔχωσι ποῦ ν' ἀπασχολήσωσιν αὐτά. Εἰς σχολεῖα κωμῶν καὶ κωμο-
πόλεων, κατοικουμένων ὑπὸ διακοσιῶν ἢ τριακοσιῶν οἰκογενειῶν, μόλις
φοιτῶσι τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα παῖδες.

Τὸ κακὸν τοῦτο παρατηρήθη εἰς μέγαν βαθμὸν ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ στα-
ρεᾷ Ἑλλάδι. Ἐν γένει δὲ ἡ ἀναλογία τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ σχολεῖα παί-
δων πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῆς χώρας εἶναι δυστυχιστάτη, διότι εἶ-
ναι ὡς 1: 18 ἢ 20, ἐνῶ ἐν Δανίᾳ καὶ Σαξωνίᾳ εἶναι ὡς 1: 5, ἐν Νορ-
βηγίᾳ 1: 6, ἐν Βελγίῳ 1: 7 ἐν Γαλλίᾳ 1: 8, ἐν Αὐστρίᾳ 1: 10. Καὶ ὁ
ἀριθμὸς δὲ τῶν σχολείων πρὸς τὸν πληθυσμὸν κρινόμενος δὲν παρουσιάζει
ἀναλογίαν παρήγορον· διότι ἐνῶ ἐν Δανίᾳ ἀναλογεῖ ἐν σχολεῖον πρὸς 700
κατοίκους, ἐν Νορβηγίᾳ ἐν σχολεῖον πρὸς 260 κατοίκους, ἐν Βυτεμβέργῃ
ἐν σχολεῖον πρὸς 490 κατοίκους, ἐν Βαυαρίᾳ ἐν σχολεῖον πρὸς 570 κα-

τοίκους, παρ' ἡμῖν ἀναλογεῖ ἐν δημοτικὸν σχολεῖον πρὸς 1500 κατοίκους.

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ἢ κατάστασις τῶν δημοτικῶν σχολείων. Τὸ δὲ ὑπουργεῖον μετὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν ἐπιθεώρησιν προέβη εἰς πειθαρχικὴν τιμωρίαν ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐπτὰ δημοδιδασκάλων, ὧν τριάκοντα μὲν ὡς πάντῃ ἀβελτέρους καὶ ὀλιτωτάτους ἀπέλυσε τῆς ὑπηρεσίας τῶν δὲ λοιπῶν ἄλλους ἐτιμώρησε διὰ προσωρινῆς παύσεως καὶ τινὰς διὰ προστίμου, ἧτοι εὖρεν, ἐπεικίστατα κρίναν καὶ λαβὼν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κρίσιν ἄπαντα τὰ ῥηθέντα προσκόμματα, τὸ τέταρτον τῶν ἐπιθεωρηθέντων διδασκάλων ἄξιον βαρυτάτης τιμωρίας, ἂν καὶ οἱ λοιποὶ, ἐξαιρουμένων ὀλίγων πρὸς οὓς ἐξεφράσθη ἡ εὐαρέσκεια τοῦ ὑπουργείου, οὐ μικρὸν συνετέλεσαν διὰ τῆς ἀπροθύμου καὶ ἀψύχου διδασκαλίας καὶ τῶν συχνῶν ἀπουσιῶν των εἰς παράλυσιν τῶν ἐμπειπιστευμένων αὐτοῖς σχολείων. Ἡ αὐστηρὰ πῶς καὶ πρωτοφανῆς αὕτη τιμωρία μετὰ τοσούτων ἐτῶν πάντῃ ἀνεξέλεγκτον διδασκαλίαν ἐκίνησε τοὺς λοιποὺς εἰς ἐργασίαν, καθ' ἃς ἔχω πληροφορίας, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι διὰ μόνῃς ἀγρύπνου καὶ αὐστηρᾶς ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐπιθεωρήσεως καὶ ἐποπτείας δύναται νὰ ἐλπίζη τις νὰ ἀφωπνισθῶσιν ἐκ τοῦ ληθάργου οἱ ἐν ἐνεργείᾳ, οἳ οὐδέποτε τὴν ἱκανότητα, διδασκαλοὶ, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ποιά τις βελτίωσις τοῦ σχολείου, ἀφοῦ οὔτε νὰ ἀντικαταστήσωμεν ἀμέσως αὐτοὺς δι' ἱκανωτέρων δυνάμεθα οὔτε νὰ κλείσωμεν τὰ σχολεῖα.

Ἀλλὰ τὰ πορίσματα τῆς ἐσχάτως ἐνεργηθείσης ἀπογραφῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ, οὗ προέβηται καὶ οἱ ἐν αὐτῷ συνταχθέντες γενικοὶ σχολειακοὶ ἔλεγκχοι ἀπέδειξαν, ὅτι ἐκ τῶν 3,700 πόλεων καὶ κομῶν τοῦ βασιλείου μόλις αἱ χίλια ἔχουσι σχολεῖα, στεροῦνται δ' ἐντελῶς τοιοῦτων πᾶσαι αἱ λοιπαὶ κῶμαι ὧν αἱ ἡμίσειαι κατοικοῦμεναι ὑπὸ πλειόνων τῶν 50 οἰκογενειῶν χρῆζουσιν ἀπαραιτήτως τῆς ἀπὸ τοῦ σχολείου ἐπιουρίας, ἵνα παραλίπω τὰς ἐχούσας ὀλιγωτέρας οἰκογενείας.

Πλείστα δ' αἰτήσεις κοινοτήτων πρὸς σύστασιν δημοτ. σχολείων μένουσιν ἐκκρεμεῖς ἐν τῷ ὑπουργείῳ δι' οὓς θέλω ἐκθέσει ἐφεξῆς λόγους.

(ἔπεται τὸ τέλος)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ¹

ΥΠὸ Ν. Α. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ

Μεγάλη συζήτησις ἐγένετο ἐπὶ Πλάτωνος περὶ ὀρθότητος ὀνομάτων, ἂν ἴσῃ δὴ τὰ ὀνόματα φύσει ἢ θέσει εἰσίν. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων ὑπεστήριξε τὸ πρῶτον. Οὕτως ἐν Κρατύλ. σ. 390 λέγει «Καὶ Κρατύλος ἀληθῆ λέγει λέγων φύσει τὰ ὀνόματα εἶναι τοῖς πράγμασι καὶ οὐ πάντα δημιουργὸν ὀνομάτων εἶναι, ἀλλὰ μόνον ἐκείνον τὸν ἀποβλέποντα εἰς τὸ τῆ φύσει ὄνομα ὃν ἐκάστω καὶ δυνάμενον αὐτοῦ τὸ εἶδος τιθέναί εἰς τε τὰ γράμματα καὶ τὰς συλλαβάς.» Ταῦτα δὲ λέγει πρὸς τὸν Ἐρμογένη, τοῦναντίον ἰσχυρισθέντα, αὐτ. σ. 285 «Καὶ μὴ ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, πολλάκις δὲ καὶ τούτῳ διαλεχθεὶς καὶ ἄλλοις πολλοῖς, οὐ δύναμαι πεισθῆναι ὡς ἄλλη τις ὀρθότης ὀνόματος ἢ συνθήκη καὶ ὁμολογία ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ, ὅτι ἂν τις τῷ θῆται ὄνομα, τοῦτο εἶναι τὸ ὀρθόν² καὶ ἂν αὖθις γε ἕτερον μεταθῆται, ἐκεῖνο δὲ μηκέτι καλῆ, οὐδὲν ἦττον τὸ ἕτερον ὀρθῶς ἔχειν τοῦ προτέρου, ὥσπερ τοῖς οἰκέταις ἡμεῖς μετατιθέμεθα, οὐδὲν ἦττον τοῦτ' εἶναι ὀρθόν τὸ μετατεθὲν τοῦ προτέρου κειμένου. Διήρσε δὲ ὁ Πλάτων τὰ ὀνόματα εἰς πρῶτα καὶ ἕστερα, ἢ ἀπλᾶ καὶ σύνθετα, ἢ παράγωγα ἐκ τῶν πρῶτων. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀπεδέξατο καὶ ὑπεστήριξε τὸ δεύτερον, τὸ θέσει δῆλον ὅτι εἶναι τὰ ὀνόματα οὕτως ἐν τῷ περὶ Ἐρμ. κ. 24 «ὅτι φύσει τῶν ὀνομάτων οὐδὲν ἐστὶν ἄλλ' ὅταν γένηται σύμβολον (συνθήκη). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ ὀνόματος· οἱ δὲ ὄροι αὐτοῦ κύριον, προσηγορικόν, ἐπίθετον δὲν φαίνονται γνωστὰ οὔτε τῷ Πλάτωνι οὔτε τῷ Ἀριστοτέλει· διότι τὴν μὲν διαίρειν εἰς κύριον καὶ προσηγορικόν, ὡς ἐν τοῖς κατωτέρω δειχθήσεται, ἐφεῦρεν ὁ Χρυσίππος, τὸ δὲ ἐπίθετον οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων, οὔτε ὁ Ἀριστοτέλης οὔτε οἱ Στωϊκοὶ οὔτε οἱ Γραμματικοὶ ἐθεώρησαν ὡς ἴδιον μέρος τοῦ λόγου· τοῦτο ἔπραξαν μόνον

¹ Ὁρα συνέχ. προηγούμε. τευχ. σελ. 236.

² Κρατυλ. σ. 96 «Ὀνόματός φημεν ὀρθότης ἐστὶν αὕτη, ἣτις ἐνδείχεται οἷον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα.» ἐν δὲ σ. 402 «καὶ δὴ περὶ τῶν ὀνομάτων σμικρὸν τυγχάνει ὃν μάθημα. Εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ἀκηκόη παρὰ Προδίκου τὴν πεντηκοντάδραχμον ἐπίδειξιν, ἣν ἀκούσαντι ὑπάρχει περὶ τοῦτο πεπαιδευθῆναι, ὡς φησὶν ἐκεῖνος, οὐκ ἂν ἐκώλυεν σὲ αὐτίκα μάλα εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος.»

οί νεώτεροι. Ἡ παρ' Ἀριστοτέλει κατηγορία ἢ κατηγορήμα τοῦ ποιοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ διάκρισιν μεταξὺ τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἐπιθέτου *δίκαιος*¹· ἐπειδὴ ἡ ἐδέχτο τις ἀμφότερα ὡς ποιότητας ἢ ἐξελάμβανε τὴν λέξιν *δικαιοσύνη* ὡς πρᾶγμα ἢ οὐσίαν νοητὴν καὶ εἶτα ἡ λέξις *δίκαιος* ἐδήλου τὴν οὐσίαν, ἐν ἣ ὑπάρχει ἡ δικαιοσύνη· ὁ Ἀριστοτέλης ποιεῖ ἀμφότερα, θεωρῶν τὴν δικαιοσύνην ὡς τὸ ὄν, ἐν ὑποκειμένῳ ὄν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τε αὐτῶν καὶ πάντων τῶν Στωϊκῶν αἰ θεωρία εἰσὶν οὐσιαστικά, παρατηρεῖται ὅτι αὐτὸς τε ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων καὶ οἱ Μεγαρικοί, οἷον ὁ Ἀντισθένης, δύσκολον λίαν ἐθεώρησαν τὴν μετὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ ἔνωσιν τοῦ ἐπιθέτου (ἄνθρωπός ἐστι λευκός). Ἐκ τούτου ὁ Ἀριστοτέλης ἐπενόησε τὸ ὁμωνύμως κατηγορεῖν, ὕπερ γλωσσικῶς διὰ τῶν παρωνύμων (νῦν παρωνομάτων) ἦν δυνατόν· οὕτω δὴ ἐν Π. κ. «ποιότητα δὲ λέγω, καθ' ἣν ποιοὶ τινες εἶναι λέγονται, ὕπερ παρωνύμως συμβαίνει» Αὐτ. 10, 279. Ἐπειδὴ λέγει, *δίκαιος* καλεῖται τις ἀπὸ δικαιοσύνης, διότι ἔχει δικαιοσύνην. Ἐν δὲ Τυπ. «Ὁ τὸ τί ἐστι σημαίνων ὅτε μὲν οὐσίαν σημαίνει, ὅτε δὲ ποιόν, ὅτε δὲ τῶν ἄλλων τινὰ κατηγοριῶν. Ὅταν μὲν γὰρ ἐκκειμένου ἀνθρώπου φῆ τὸ ἐκκειμένον ἄνθρωπον εἶναι ἢ ζῶον, τί ἐστι λέγει καὶ οὐσίαν σημαίνει· ὅταν δὲ χρώματος λευκοῦ ἐκκειμένου φῆ τὸ ἐκκειμένον λευκὸν εἶναι ἢ χρῶμα, τί ἐστι λέγει καὶ ποιὸν σημαίνει. Ὅτι δὲ ἀντὶ τῶν ἐπιθέτων τοῖς παρωνύμοις ἐχρήσθη ὁ Ἀριστοτέλης δῆλον μᾶλλον ἐκ τῶν ἐν κ. θ τῶν κατηγοριῶν «Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν πλείστων καὶ σχεδὸν ἐπὶ πάντων παρωνύμως λέγεται οἷον ἀπὸ τῆς λευκότητος ὁ λευκός. Ἐπ' ἐνίων δὲ διὰ τὸ μὴ κεῖσθαι ταῖς ποιότησιν ὀνόματα οὐκ ἐνδέχεται τὰ λεγόμενα παρωνύμως ἀπ' αὐτῶν λέγεσθαι οἷον ὁ δρομικός, ὁ πυκτικός. Ἐνίοτε δὲ καὶ ὀνόματος κειμένου, οὐ λέγεται παρωνύμως τὸ κατ' αὐτὴν ποιὸν λεγόμενον, οἷον ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ὁ σπουδαῖος. Ἐκ πάντων δὲ τούτων δῆλον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης οὐκ ἐχρήσατο μὲν τῇ λέξει *ἐπιθετον* ὠρισμένως καὶ σαφῶς, κατὰ τὴν σημερινὴν τῆς γραμματικῆς ἔννοιαν, διετύπωσεν ὁμῶς τὴν ποιότητα ἢ ἰδιότητα τῶν οὐσιαστικῶν διὰ τῶν παρωνύμων, ἃ καὶ νῦν ἔτι παρ' ἡμῶν ἐν χρήσει εἰσὶν, τὰ κοινῶς, ὡσπερ καὶ ἀνωτέρω σεσημαίνεται παρωνομάτα ἢ παρασούμεια (παρὰ σημείον) λεγόμενα· Προσέθηκεν δὲ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ἄρθρον καὶ τὸν σύνδεσμον ἥτοι τέσσαρα μέρη ἀπάσης τῆς λέξεως, ἅπερ ἐν τῇ Ποιητ. ἴδε μνημονεύονται «στοιχεῖον, σπλλαβή, σύνδεσμος, ὄνομα, ῥήμα, ἄρθρον, πτώσις, λόγος. Καί: σύνδεσμός ἐστι φωνὴ ἄσημος ἢ οὔτε κωλύει οὔτε ποιεῖ φωνὴν μίαν σημαντικὴν, ἐκ πλειόνων φωνῶν πεφυκυῖαν συντίθεσθαι, καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων καὶ ἐπὶ τοῦ μέσου, ἢν μὴ ἀρμόττη ἐν ἀρχῇ λόγου τι-

θῆναι κατ' αὐτὴν· οἷον μὲν, ἥτοι, δῆ.¹ Ἄρθρον δὲ φωνὴ ἄσημος ἐκ πλειόνων μὲν φωνῶν μιᾶς (οὐ σημαντικῆ) σημαντικὴν δὲ ποιεῖν πεφυκυῖα μίαν φωνήν, οἷον τὸ φημί καὶ τὰ ἄλλα· συντομώτερον δὲ περὶ ἄρθρου ἰδίᾳ ταῦτα λέγει: «τὸ προσέχειν τοῖς ἄρθροις ὅπως ἐν τῷ δέοντι προστιθῆται, ἐπὶ τοῦδε ὅρα· οὗτος ὁ ἄνθρωπος τοῦτον τὸν ἄνθρωπον ἀδικεῖ· νῦν μὲν οὖν ἐγγιγνόμενα τὰ ἄρθρα σαφῆ ποιεῖ τὴν λέξιν, ἐξαιρεθέντα δὲ ἀσαφῆ.» Καὶ ἐκ τούτων μὲν πάντων δῆλον γίνεται ἡ ὑπὸ Ἀριστοτέλους εἰς τέσσαρα διαίσεις τῶν μερῶν τοῦ λόγου. Ἐπὶ Διονυσίου ὁμῶς καὶ Κυντιλιανοῦ ἢ εἰς τρία μόνον διαίσεις ἀποδίδονται τῷ Ἀριστοτέλει· οὕτω παρὰ Διονυσίῳ π. συνθ. λ. κ. 2 φέρεται τὰδε «ἡ σύνθεσις ἐστὶν ὡσπερ καὶ αὐτὸ τὸ μόριον δηλοῖ, ποία τις ἡ θέσις παρ' ἄλληλα τῶν τοῦ λόγου μορίων, ἃ δὴ καὶ στοιχεῖά τινες τῆς λέξεως καλοῦσι. Ταῦτα δὲ καὶ Θεόδεκτης μὲν καὶ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ κατ' ἐκείνους φιλοσοφῆσαντες τοὺς χρόνους ἄχρι τριῶν προήγαγον, ὀνόματα καὶ ῥήματα καὶ συνδέσμους πρῶτα μέρη τῆς λέξεως ποιούντες· οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς γενόμενοι καὶ μάλιστα οἱ τῆς Στωϊκῆς αἰρέσεως ἡγεμόνες ἕως τεττάρων προῦδίσθασαν χωρίζαντες ἀπὸ τῶν συνδέσμων τὰ ἄρθρα.» Ὁ δὲ Κυντιλιανὸς ἐν Inst. t. 1. C. 4 ταῦτα «Tum videbit ad quem hoc pertinet, quot et quae sunt partes orationis, quamquam de numero parum convenit. Veteres enim, quorum fuerunt Aristoteles quoque atque Theodectes verba modo et nomina et conjunctiones tradiderunt. Paulatim a philosophis et maxime Stoicis auctus est numerus ac primum conjunctionibus articuli adjecti» Οὕτω λοιπὸν ὁ τε Διονύσιος καὶ ὁ Κυντιλιανὸς τὴν εἰς τέσσαρα διαίσεις τῶν μερῶν τοῦ λόγου ἀποδίδουσι τοῖς Στωϊκοῖς, ἢ ἀγνοοῦντες ἴσως αὐτοὶ τὸ προμνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ᾧ ἡ εἰς τέσσαρα διαίσεις φέρεται, ἢ τοῦτο μὲν οὐχί, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι Γραμματικοὶ θαυμάζοντες, ὅτι τὸ ἄρθρον δὲν εὐρίσκετο παρ' Ἀριστοτέλει, προσέθηκεν αὐτὸ ἐκείνῳ, ἢ καὶ ἴσως ἀρχήθην ἦν «σύνδεσμος ἢ ἄρθρον» καὶ εἶτα ἐχωρίσθη εἰς δύο διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων μέρη τοῦ λόγου. Ὅπως δῆποτε δὲ καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶνε, ὅτι παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς τὸ τε ἄρθρον καὶ ὁ σύνδεσμος ἔλαβον μᾶλλον προσήκοντα ὀρισμόν· ὁ Διογένης Λαέρτιος ἐπόμενος τῷ Χρυσίππῳ ἢ Διογένηι τῷ Βυβυλωνίῳ λέγει «σύνδεσμός ἐστι μέρος ἀπτῶτον, συνδοῦν τὰ μέρη τοῦ λόγου, ἄρθρον δὲ ἐστὶ στοιχεῖον λόγου πτωτικόν, διορίζον τὰ γένη τῶν ὀνομάτων καὶ τοὺς ἀριθμούς. Ἡ κλίσις

1 Τὸ περιωθὲν τοῦτο χωρίον λίαν διεφθαρμένον ἐστίν.

τῶν ὀνομάτων μετ' ἀριθμῶν καὶ πτώσεων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰ καὶ οὗτος οὐ μόνον τὰς πτώσεις τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ῥημάτων τυπικὰς μεταβολὰς καὶ πάσας ἐν γένει τῶν καταλήξεων τὰς μεταλλαγὰς πτώσεις καλεῖ. Οὕτως ἐν τῷ περὶ Ἑρμ. κ. 2 «τῷ δὲ Φίλωνος ἢ Φίλωνι καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐκ ὀνόματα, ἀλλὰ πτώσεις ὀνόματος» καὶ «τὸ ὑγιανεῖ καὶ ὑγιάνεν οὐ ῥημα, ἀλλὰ πτώσεις ῥήματος» διαφέρει δὲ τοῦ ῥήματος, ὅτι τὸ μὲν τὸν παρόντα προσσημαίνει χρόνον, τὸ δὲ τὸν πέριξ ὥστε μόνον ὁ Ἑνεστῶς εἶνε ῥημα, τὰ δὲ πέριξ ἦτοι τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον πτώσεις ῥήματος. Ἐν δὲν τῇ Ποιητ. εἰ καὶ οὐ μόνον τὸ βιάδιζε, ἀλλὰ καὶ τὸ βεβιάδιζε φέρεται ὡς ῥημα, πτώσεις δὲ ῥήματος ἐν ταύτῃ εἰσι τὰ ὑποκριτικὰ ἦτοι τὰ ἐρωτηματικὰ καὶ παρακλευσματικὰ, οὐχ ἦττον οὐ μόνον τὸ βιάδιζε, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐβιάδιζεν πτώσεις ῥήματος καλοῦνται Ποιητ. κ. 20 «τὸ ἐβιάδιζεν ἢ βιάδιζε πτώσεις ῥήματος». Περὶ δὲ τῶν τοῦ ὀνόματος πτώσεων Αὐτ. φέρεται τὰδε· «ἢ μὲν τὸ κατὰ τούτου ἢ τούτῳ σημαίνουσα καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἢ δὲ τὸ κατὰ τὸ ἐνὶ ἢ πολλοῖς, οἷον ἀνθρωπος ἢ ἀνθρωποι». Ἐνταῦθα πρῶτον μὲν παρατηροῦμεν τὴν χρῆσιν τῶν πτώσεων γενικῆς καὶ δοτικῆς ἀν καὶ ἀνευ τῆς ὀνομασίας γεν. καὶ δοτ. δεύτερον δὲ τῶν ἀριθμῶν ἐνικῶ καὶ πληθυντικῶ ἀνευ ἐπίσης τοῦ οἰκείου ὀρισμοῦ ἐν. καὶ πληθ. Ἐν τῷ Ὁργάνῳ ὁμοίως ἢ πτώσεις ἔχει εὐρυτέραν ἔννοιαν, περιλαμβάνουσιν καὶ πάντα τὰ ἐξ ὀνομάτων παράγωγα· Οὕτως ἐν Κατηγ. κ. 1 «τὰ παρόνυμα λαμβάνονται ὡς πτώσεις» ἐν δὲ κ. 8 «τὰ ἐπίθετα καλοῦνται παρόνυμα, ὥστε καὶ ταῦτά εἰσι πτώσεις». Τὸ δὲ ἐπίρρημα καλεῖται κατ' ἐξοχὴν πτώσις, Τοπ. Α', 15. Ρητ. Γ', 9 ἔνθα καὶ ὄνομα καλεῖται, οἷον τὸ καλῶς εἶνε πτώσις τοῦ καλός. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τέσσαρες εἶνε αἱ πτώσεις μετὰ καὶ τῆς κλητικῆς. Καὶ ἐν μὲν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ περ. Ἑρμ. κ. 2. παρατηρήσαμεν τὴν χρῆσιν τῶν πτώσεων γεν. καὶ δοτ. Φίλωνος καὶ Φίλωνι. Ἐν δὲ Ἐλεγχ. Σοφ. 1 κ. 13 ἀναγινώσκουμεν ταῦτα: τοῦ μὲν οὖν ἄρρενος καὶ θήλεος διαφέρουσιν αἱ πτώσεις ἅπασαι, τοῦ δὲ μεταξὺ αἱ μὲν, αἱ δ' οὐ· δοθέντος δὲ τούτου, συλλογίζονται ὡς εἰρημένον τούτου· Ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλην πτώσιν ἀντ' ἄλλης· ὁ δὲ παραλογισμὸς γίνεται διὰ τὸ κοινὸν εἶναι τοῦτο πλειόνων πτώσεων· τὸ γὰρ τοῦτο σημαίνει ὅτι μὲν οὗτος, ὅτι δὲ τούτου· δεῖ δὲ ἐναλλάξ σημαίνει μετὰ μὲν τοῦ ἔστι τὸ οὗτος μετὰ δὲ τοῦ εἶναι τὸ τούτου· ὥστε ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ βλέπομεν τοὺς τύπους πτώσεων ὄνομαστ. καὶ αἰτιατ. οὗτος καὶ τούτου. Πρὸς τῇ αἰτιατικῇ ἄρα λαμβάνεται καὶ ἡ ὀνομαστικὴ ὡς πτώσις, ἀν καὶ ἐν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ π. κ. 2 διέκρινεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν πτώσεων, ὄνομα καλέσας αὐτήν· διότι λέ-

γει «τὸ δὲ Φίλωνος ἢ Φίλωνι καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐκ ὀνόματα, ἀλλὰ πτώσεις ὀνόματος» ὅπερ ὄνομα ἐστὶν ἐνταῦθα ἡ ὀνομαστικὴ. Θετέα ἐν τούτοις αὐτῇ ὡς πρώτη πτώσις τοῦ οὐσιαστικοῦ, καθάπερ ὡς πρώτη πτώσις τοῦ ῥήματος θετέον τὸ πρῶτον ἐνικὸν πρόσωπον.

Ὁ ὁρος ἐγκλίσις κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα σημασίαν ὡς παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασσεῖ, τὴν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἰσχύουσαν, δὲν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἄλλ' οἱ τύποι τεσσάρων ἐγκλίσεων δὲν ἔλειπον παρ' αὐτοῖς. Οὕτω παρὰ Διογ. Λ. 9, 250 φέρεται τὰδε «Πρωταγόρας διεῖλέ τε τὸν λόγον πρῶτος εἰς τέσσαρα εὐχολῆν, ἐρώτησιν, ἀπόκρισιν, ἐντολήν.» Ταῦτα δὲ παραβλητέα πρὸς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους Ποιητ. κ. 21 «τῶν δὲ περὶ τὴν λέξιν... οἷον τὸ ἐντολή καὶ τὸ εὐχή καὶ διήγησις καὶ ἀπειλή καὶ ἐρώτησις καὶ εἴτι ἄλλο τοιοῦτον. Τί γὰρ ἂν τις ὑπολάβοι ἡμαρτησθαι, ἢ Πρωταγόρας ἐπιτιμᾷ, ὅτι εὐχεσθαι οἰόμενος ἐπιτάττει εἰπών. Μῆνιν ἄειδε θεά. Τὸ γὰρ κελεύσαι φασὶ ποιεῖν τι ἢ μὴ ἐπιτάξις ἐστὶ. Καίτοι δὲ ταῦτα ὑπὸ ῥητορικῆν πάντως ἐκληπτέα ἔννοιαν, οὐχ ἦττον ὁμοίως καὶ ὑπὸ γραμματικῆν δύνανται νὰ ἐκληφθῶσι, τείνοντα νὰ διακρίνωσι τοὺς διαφόρους τοῦ ἐκφράζεσθαι τρόπους, οὓς οἱ μετὰ ταῦτα ἐγκλίσεις ὠνόμασαν.

Κατ' ἀρχὰς ἢ διακρίσις τῶν χρόνων ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς τοῖς διαφόροις τύποις τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δὲν ὠρίζοντο ἢ διὰ κοινῶ τινος ὀρισμοῦ. Οὕτως ὁ Πλάτων Σοφ. σ. 262 «δηλοῖ ἤδη ποῦ τότε περὶ τῶν ὄντων ἢ γιγνομένων ἢ γεγονότων ἢ μελλόντων. Οὐδὲ ὁ Ἀριστοτέλης ὥρισε σαφέστερον τὰ περὶ τῶν χρόνων. Οὕτως ἐν Ποιητ. κ. 2 δύο μόνον χρόνους ἀναφέρει τὸν παρόντα χρόνον καὶ τὸν παρεληλυθότα. Ἐν δὲ τῇ Ἑρμην. κ. 3,¹ μόνον τὸν ἐνεστῶτα θεωρεῖ ὡς ῥημα, τοὺς δὲ λοιποὺς χρόνους ὡς πτώσεις ῥήματος καὶ τοῦ πέριξ χρόνου σημαντικούς· κ. 2 «τὸ δ' οὐκ ἀνθρωπος οὐκ ὄνομα· οὐ μὲν οὐδὲ κεῖται τε ὄνομα ὅ,τι δεῖ καλεῖν αὐτό· οὔτε γὰρ λόγος, οὔτε ἀπόφασίς ἐστὶν, ἀλλ' ἔστω ὄνομα ἀόριστον. Ἐν δὲ κ. 41 ἀναφέρει τοὺς κυριωτέρους τύπους τοῦ ῥήματος λέγων «τὸ γὰρ ἔστιν ἢ ἔσται ἢ ἦν ἢ γίγνεται ἢ ὅσα τοιαῦτα ῥήματα ἐκ τῶν κειμένων ἐστίν· ἦτοι τῆς αὐτῆς τῷ ἐνεστῶτι φύσεως» καὶ κατωτέρω, τοὺς ἐκτὸς χρόνους. Ἐν δὲ τῷ ὀρισμῷ τούτῳ ὡς καὶ ἐν τῷ πέριξ χρόνος ὁ ἐνεστῶς θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος καὶ κύριος χρόνος. Οὐδεμίαν ὁμοίως ἄλλην τῶν ἐν τῇ γραμματικῇ εὐχρηστων κλήσεων τῶν διαφόρων χρόνων φαίνεται παρ' Ἀριστοτέλει πλὴν τῶν ὁ παρῶν καὶ ὁ παρεληλυθὸς χρόνος· διότι τὸ ἐν

¹ Τὸ ὑγιανεῖ καὶ ὑγιάνεν οὐ ῥημα, ἀλλὰ πτώσεις ῥήματος· διαφέρει δὲ τοῦ ῥήματος, ὅτι τὸ μὲν τὸν παρόντα προσσημαίνει χρόνον, τὰ δὲ τὸν πέριξ.

κ. 2 τῆς Ἑρμην. ἀόριστον ῥῆμα ὑπὸ διαλεκτικὴν ἔννοιαν καλεῖ οὕτω κ. 3 «τὸ δὲ οὐχ ὑγιαίνει καὶ τὸ οὐ κἀμνει οὐ ῥῆμα λέγω ἀλλ' ἔστω ἀόριστον ῥῆμα» καθάπερ καὶ ἀόριστον ὄνομα καλεῖ, ὡς ἐν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ περὶ Ἑρμ. κ. 2.

Τὸ ἐνεργητικὸν καὶ παθητικὸν γένος τῶν ῥημάτων οὐδαμοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους μνημονεύεται ὑπὸ γραμματικὴν ἔννοιαν· οὐδὲ αἱ ὀνομασίαι αὐτῶν ἐνεργητικὸν καὶ παθητικὸν, αἱ ἐν χρήσει ἐν τῇ νεωτέρᾳ γραμματικῇ, φαίνονται ἔχουσαι παρ' αὐτῷ ταύτην τὴν ἔννοιαν. Ἐν δὲ ταῖς κατηγορίαις ἢ κατηγορήμασιν, ὡς ἐνάτη τούτων μνημονεύεται τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν, οἷον τὸ θερμαίνειν καὶ θερμαίνεσθαι, ψύχειν καὶ ψύχεσθαι, ἅτινα ἄπτονται πῶς τῆς γραμματικῆς ἐννοίας. Ἡ αὐτὴ διάκρισις φέρεται ἐν Ἑλεγχ. Σοφ. 4 κ. 3 «ὅταν τὸ μὴ ταῦτόν ὡσαύτως ἐρμηνεύηται, οἷον τὸ ἄρρην θῆλυ ἢ τὸ θῆλυ ἄρρην ἢ τὸ ποῖον ποσὸν ἢ τὸ ποιοῦν πάσχον. Ὀλίγῳ δὲ κατωτέρω αὐτ. σαφῶς διακρίνονται τὰ οὐδέτερα ἀπὸ τῶν ἐνεργητικῶν: ἢ τὸ διακείμενον ποιοῦν» καὶ: οἷον τὸ ὑγιαίνειν ὁμοίως σχήματι τῆς λέξεως λέγεται τῷ τέμνειν ἢ οἰκοδομεῖν καὶ τοι τὸ μὲν ποῖον τι καὶ διακείμενόν πῶς δηλοῖ, τὸ δὲ ποιοῦν τι.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δηλον, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἔξοχον τοῦ Ἀριστοτέλους ἐργασίαν πολλοῦ ἐδεῖτο ἔτι ἡ γραμματικὴ, ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα· διότι ἔλλειπει ἔτι αὐτῇ ἡ πλήρης τῶν τοῦ λόγου μερῶν διαίρεσις, ἔλλειπει ὁ λόγος καὶ ἡ τάξις τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν κλίσεων, ἔλλειπει τέλος ἡ ὀρισμένη ὀνομασία ὅλων τῶν μερῶν τοῦ λόγου καὶ τῶν πτώσεων. Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων τούτων μεγάλως εἰργάσθη ἡ Σχολὴ τῶν Περιπατητικῶν· διότι δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἀγνώστων, ὅτι οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, οὐ μικρὸν πρὸς τοῦτο ἐμόχθησαν. Πρῶτος πάντων ὁ Θεοφράστος κατὰ Κυντιλιανὸν καὶ Διονύσιον ἡσχολήθη εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν μερῶν τοῦ λόγου· ὁ Ἀριστόξενος ἐδίδαξε περὶ μουσικῆς φύσεως τῶν στοιχείων καὶ περὶ τόνων. Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἔγραψε γραμματικὰ κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον. Ἀλλὰ διασημότετος πάντων ἦτο ὁ Θεοφράστος, ὅστις σπουδαίως ἡσχολήθη περὶ τὰ γραμματικά. Ὁ Σιμπλικίος εἰς Ἀριστοτ. Καταγ. σ. 8 λέγει «αἱ ἀπλαῖ φωναί, αἱ σημαντικαὶ τῶν πραγμάτων καθὸ σημαντικαὶ εἰσιν, ἀλλ' οὐ καθὸ λέξεις ἀπλῶς· καθὸ μὲν γὰρ λέξεις, ἄλλας ἔχουσι πραγματείας, ὡς ἐν τῷ περὶ λόγου στοιχείων, ὅτε Θεοφράστος ἀνακινεῖ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν γεγραφότες, οἷον πρότερον ὄνομα καὶ ῥῆμα τοῦ λόγου στοιχεῖα ἢ καὶ ἄρθρον καὶ σύνδεσμος καὶ ἄλλα τινά.» Διονύσιος δὲ ἐν τῷ περὶ συνθέσεως λέξεων σ. 212 «εἴρηται δὲ τίνα περὶ τούτων καὶ Θεοφράστῳ κοινότερον ἐν τοῖς περὶ λέξεων, ἐνθα ὀρίζει, τίνα

ὀνόματα φύσει καλὰ, παραδείγματος ἕνεκα, ὧν συντεθειμένων καλὴν εἶναι οἴεται καὶ μεγαλοπρεπῆ γενέσθαι τὴν φωνήν, καὶ αὐτὴς ἕτερα μικρὰ καὶ ταπεινά, ἐξ ὧν οὔτε ποίημα χρηστὸν ἔσσεσθαι φασιν, οὔτε λόγον.» Ἐγραψε δὲ ὁ Θεοφράστος καὶ περὶ μέτρων καὶ σολοικισμῶν. Μετὰ τοῦτον ἔρχεται ὁ ἐπίσης σπουδαῖος καὶ σύγχρονος τοῦ Θεοφράστου Πραξιφάνης, οὗτινος ὡς πρὸς τὴν γραμματικὴν ἐν μόνον χωρίον σώζεται παρὰ Δημητρ. Φαλ. § 57 ἔχον οὕτως «Καθόλου γὰρ ὡσπερ ὁ Πραξιφάνης ἀντὶ μυγμῶν περιλαμβάνοντό οἱ τοιοῦτοι σύνδεσμοι (δὴ, νῦν καὶ τὰ τοιαῦτα) καὶ στεναγμῶν ὡσπερ τὸ αἶ, αἶ καὶ τὸ φεῦ· Ταῦτα μὲν ἐν ὀλίγοις περὶ τῶν Περιπατητικῶν, οἵτινες καὶ τοι σπουδαίως ἐργασθέντες, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμπληρώσωσιν ὅλας τὰς ἐλλείψεις τῆς γραμματικῆς.

Οὕτω δὲ, καὶ παρὰ τοῖς Περιπατητικοῖς οὐχ εὐρόντες τελείαν τὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς, ἐρχόμεθα ἐπὶ τοὺς Στωϊκοὺς, οἵτινες πρὸ τῆς ἀκμῆς τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς τὰ μέγιστα συνεισήνεγκον εἰς τὰ γράμματα, ὡς μαρτυροῦσι πολλαὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μαρτυρίαι· διότι πρῶτοι οἱ Στωϊκοὶ διὰ τῶν ὅρων τῆς ἑαυτῶν φιλοσοφίας τὴν ἐπιστήμην τῆς γλώσσης ἀνέσωσαν καὶ πρῶτον μέρος τῆς διαλεκτικῆς ἔθηκαν τὸ περὶ φωνῆς Διογ. Λαερτ. 7, σ. 174 «εἶναι δὲ τῆς διαλεκτικῆς ἴδιον τὸπον καὶ τὸν προειρημένον περὶ αὐτῆς τῆς φωνῆς, ἐν ᾧ δεῖκνυται ἡ ἐγγράμματος φωνὴ καὶ τίνα τὰ τοῦ λόγου μέρη καὶ περὶ σολοικισμοῦ καὶ βαρβαρισμοῦ καὶ ποιημάτων καὶ ἀμφιβολιῶν καὶ περὶ ἐμμελοῦς φωνῆς καὶ περὶ μουσικῆς καὶ περὶ ὅρων καὶ διαίρεσεων» σ. 147 «τῆς δὲ διαλεκτικῆς θεωρίας συμφώνως δοκεῖ τοῖς πλείστοις ἀπὸ τοῦ περὶ φωνῆς ἐνάρχεσθαι τόπου. Ἀπολλων. Περ. Συνδ. «Εἰς Ἑλληνικὴν παράδοσιν ἀναγνωσμάτων, ἧς οὐδὲ κατ' ὀλίγον ἐπιψύχει ὁ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς περὶ φωνῆς λόγος». Ἐσήμαινε δὲ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς ἡ λέξις φωνὴ ἑναρθρον φωνὴν ἀντίθ. τῷ λέξις, ἣν πάλιν διέκρινον ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς διαλέκτου. Καὶ ἡ μὲν λέξις ἐσήμαινε οἰκάνθηποτε πλοκὴν φθόγγων, δυναμένην γράφεσθαι, καὶ περ ἑσπερημένην ἔννοιαν, λόγος δὲ πᾶν τὸ ἐκφωνούμενον, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἔννοια καὶ λόγος, διάλεκτος τέλος τὰ κατὰ ἔθνη διάφορα γλωσσικὰ ἰδιώματα (λέξις κεχαραγμένη ἐθνικῶς ἢ ἑλληνικῶς.)

Ὡς πρὸς τὴν εἰς τέσσαρα διαίρεσιν τῶν τοῦ λόγου μερῶν ὁ Διονύσιος καὶ ὁ τούτῳ ἐπόμενος Κυντιλιανὸς ἀποδίδουσι ταύτην τοῖς Στωϊκοῖς, ὡς προεῖρηται, διότι ἴσως δὲν ἐγίνωσκον τὸ μόνον χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ᾧ αὕτη φέρεται, εἰ καὶ εἰσιν οἱ ἀντιδοξοῦντες, οὐ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσι πῶς ὁ Διονύσιος ἠγνόει αὐτό. Τούτου δὲ τεθέντος ζητητέον ἂν οἱ πρῶτοι συγγραφεῖς τῆς Στωϊκῆς διδασκαλίας ἐνέμειναν τῇ Ἀριστοτελικῇ

διαίρειται· διότι οὕτως εὐκόλως κατανοηθήσεται πῶς ὁ Διονύσιος ἀποδίδωσιν αὐτοῖς ἐκεῖνο, ὕπερ παρ' Ἀριστοτέλους ἔλαβον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀντιμάχεται χωρίον, ὕπερ τὰ μέγιστα βαρύνει Διογένης τοῦ Λαέρτιου ἐν βίῳ Ζήνωνος 1, 7, σ. 174: Τοῦ λόγου ἐστὶ μέρη πέντε, ὡς φησι Διογένης τε ἐν τῷ περὶ φωνῆς καὶ Χρῦσιππος. Ὄνομα, προσηγορία, ῥῆμα, σύνδεσμος, ἄρθρον, ὃ δὲ Ἀντίπατρος καὶ τὴν μεσότητα τίθησιν ἐν τοῖς περὶ λέξεων καὶ τῶν λεγομένων.» Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Χρῦσιππος καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Διογένης ὁ Βαβυλώνιος ἀναφέρονται ὡς εὐρέται νέας διαίρεσεως, πιθανόν ἐστίν, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Στωϊκῆς αἵρέσεως Ζήνων καὶ Κλεάνθης δὲν εἶχον ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Δικαίως λοιπὸν τὰ τοῦ Διονυσίου περὶ συνθῆς. λέξ. σ. 20 «εἶθ' οἱ μεταγενέστεροι τὰ προσηγορικά διελόντες ἀπὸ τῶν ὀνομαστικῶν πάντα ἀπεφάναντο τὰ πρῶτα μέρη» ἀναφέρεται εἰς τὸν Χρῦσιππον, εἰς ὃν δέον νὰ ἀποδοθῆ καὶ τὸ τοῦ Πρισικιανοῦ 1, σ. 574 «Secundam Stoicos quinque sunt orationis partes, nomen, appellatio, verbum, pronomen sive articulus, conjunctio.

Περὶ δὲ τῆς διαφορᾶς τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ προσηγορικοῦ παρὰ Διογένην τῷ Βαβυλωνίῳ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει, ὅτι προσηγορικὸν σημαίνει κοινὴν ποιότητα, ὄνομα δὲ ἰδέαν¹ ὡς πρὸς τὸν ὄρισμὸν τοῦ ῥήματος οὐδὲν νέον εὐρίσκομεν παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς ἢ τὴν ἰδίαν χρῆσιν τοῦ ὄρισμοῦ, καθ' ὃν ῥῆμα δηλοῖ ἀσύνθετον κατηγορήμα ἥτοι πρῶτην καὶ ἀπλουστάτην πρότασιν· ὡς πρὸς δὲ τὸν ὄρισμὸν τῶν συνδέσμων καὶ τῶν ἄρθρων ἢ αὐτὴ παρατηρεῖται ἀντίθεσις ἢ καὶ παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ Ποιητ. ὡς προσηγορία· διότι Διογένης ὁ Λαέρτιος εἶτε τῷ Χρῦσιππῳ ἐπόμενος εἶτε Διογένην τῷ Βαβυλωνίῳ λέγει «σύνδεσμος δὲ ἐστὶ μέρος ἄπτωτον, συνδοῦν τὰ μέρη τοῦ λόγου, ἄρθρον δὲ ἐστὶ στοιχεῖον λόγου πτωτικὸν διορίζον τὰ γένη τῶν ὀνομάτων καὶ τοὺς ἀριθμούς.

Τὴν δὲ περαιτέρω ταύτης διαίρεσιν τῶν μερῶν τοῦ λόγου Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεὺς ἐν τῇ περὶ συνθ. λέξ. κ. 2. σ. 20 ἀναφέρει ὡς «ἕτεροι δὲ καὶ τὰς ἀντωνυμίας ἀποζεύξαντες ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἕκαστον στοιχεῖον τοῦτο ἐποίησαν· οἱ δὲ καὶ τὰ ἐπιρρήματα διεῖλον ἀπὸ τῶν ῥημάτων καὶ τὰς προθέσεις ἀπὸ τῶν συνδέσμων καὶ τὰς μετοχὰς ἀπὸ τῶν προσηγορικῶν. Ὁ δὲ Πρισικιανὸς V. 1. p. 574 «(Stoici) participium commemorantes verbis participiale verbum vocabant vel casuale nec non etiam adverbium nominibus vel verbis commemorabant, et

¹ Διογ. Θρ. σ. 636, 16 «Κύριον ἐστὶ τὸ τὴν ἰδίαν οὐσίαν σημαίνον, προσηγορικὸν δὲ ἐστὶ τὸ τὴν κοινὴν οὐσίαν σημαίνον».

quasi adjectiva verborum ea nominabant articulos autem pronomibus commemorantes finitos ea articulos appellabant, ipsos vutem articulos, quibus nos caremus, infinitos articulos dicebant, vel ut alii dicunt, articulos commemorabant pronomibus, et articularia eos pronomina vocabant. Praepositionem quoque Stoici conjunctioni copulantes praepositivam conjunctionem vocabant. Τὸ ὄνομα προθετικὸς σύνδεσμος διέσωσεν ὁ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συνδ. σ. 480. «Εἰ δέοντως αἱ καλούμεναι παρὰ τοῖς γραμματικοῖς προθέσεις παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς προθετικοὶ σύνδεσμοι καλοῦνται ἢ κατ' ἐπίου συνδεσμοσιδῆ μόρια.» Οὐδόλωσ δὲ ἐν ἀμφιβόλῳ κείται, ὅτι οἱ Στωϊκοὶ τὰς ἀντωνυμίας εἶδος τι τῶν ἄρθρων ἐποίησαν, οὐχὶ δὲ τὰ ἄρθρα μέρος τῶν ἀντωνυμιῶν, ὧν οὐδὲ τὸ ὄνομα φαίνεται ἐν χρήσει ὃν παρ' αὐτοῖς κατὰ Πρισικιανὸν p. 940. Διαρρηθὴν δὲ μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπολλώνιος περὶ Ἀντωνυμ. σ. 4.» Οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς ἄρθρα καλοῦσι καὶ τὰς ἀντωνυμίας, διαφέροντα δὲ τῶν παρ' ἡμῶν ἄρθρων, ἢ ταῦτα μὲν ὠρισμένα ἐκεῖνα δὲ ἀοριστώδη: «καὶ ἐν τῷ περὶ συνταξ. ὁ δειπνήσας παίς κοιμάσθω, ἐφ' οὗ ἀοριστώδης ἢ σύνταξις γίνεται τοῦ ἄρθρου, ἔθεν καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς τὰ τοιαῦτα μόρια ἀοριστώδη ἐκάλεσαν.»

Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Πρισικιανοῦ εἰς τοὺς Στωϊκοὺς ἀποδιδόμενον ἐπίθετον τῶν ῥημάτων, οὐδαμοῦ εὐρηται παρ' ἔλλησιν. Ἴσως εἶνε τὸ ῥηματικὸν ἐπίθετον. Τὸ δὲ ἕκτον μέρος τοῦ λόγου, ὕπερ Διογ. Α. Ζ. σ. 174 τὴν μεσότητα ἀναφέρει εἰς τὸν Ἀντίπατρον, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἴσως ἢ τὰ εἰς ὡς λήγοντα μεσότητος παραστατικά Διονυσίου τοῦ Θρακικοῦ.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων τῶν ὀνομασιῶν τῶν Στωϊκῶν δῆλον, ὅτι οὗτοι ἠρεῦνησαν τὰ ὀνόματα, ἕτινα τὴν ἐσωτερικὴν φύσιν τῶν πραγμάτων σημαίνουσι μᾶλλον, ἢ τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γραμματικοῖς καὶ νῦν ἐν χρήσει ὄντα, ἕτινα οὐδὲν ἄλλο ἢ βαθμὸν καὶ λόγον συγγενείας μετὰ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐμφαίνουσιν οἷον τὴν ἀντωνυμίαν, ὅτι ἀντὶ ὀνόματος τίθεται, τὸ ἐπίρρημα, ὕπερ «ἀπὸ τῆς συντάξεως (μετὰ ῥήματος) μᾶλλον τὴν ὀνομασίαν ἔλαβον ἢ ὑπερ ἀπὸ τοῦ δηλουμένου.» Ἀπολ. Συντ. σ. 7, 14, καὶ τὴν μετοχήν, ἥτις «ἀπὸ τῆς μεθέξεως ὀνόματος καὶ ῥήματος, ὡς τὸ οὐδέτερον ἀποφατικὸν ἐστὶ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ» ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν.

Ἰδίως ὅμως ἠσχολήθησαν οἱ Στωϊκοὶ εἰς τὰ ῥήματα καὶ μάλιστα εἰς τοὺς χρόνους, καλέσαντες τὸν ἐνεστώτα χρόνον ἀτέλειαν Πρισκ. 7 σ. 815 «quod prior eius pars, quæ praeteriit, transacta est deest autem sequens 1 e. futura. Τὸν δὲν παρατατικὸν τέλειον ἐνεστώτα, Πρισκ. σ.

814. Ἄλλ' οἱ ὄρισμοι οὗτοι τῶν Στωϊκῶν δὲν εἶρον ὑποδοχὴν καὶ ἡ γραμματικὴ αὐτῶν δὲν ἐγένετο κοινή. Ἴδου τι λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Σουδ. «οἱ καὶ ὀνόμασιν ἄλλοτρίοις προσχρησάμενοι, ἢ περὶ τοῖς εἰς γραμματικὴν συντείνουσι, Στωϊκῶς παρεισφέρουσι δόξας, ὧν ἡ παράδοσις οὐκ ἄγαν χρειώδης πρὸς τὴν εἰς γραμματικὴν συντείνουσαν τεχνολογίαν. Ταῦτα περὶ τοῦ πρώτου συστήματος.

(Ἔπεται συνέχεια).

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΤΟΥ ΖΗΝ.

Οἱ φιλοσοφῆσαντες περὶ τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ πολιτισμοῦ ἐδογματίσταν, ὅτι, ἐπειδὴ βρῶσις καὶ πόσις πλείστον συμβάλλονται εἰς διατήρησιν υγιείας, εὐεξίας, πρώτιστον τῶν ἀνθρώπων μέλημα, ὑπῆρξεν ἡ ζήτησις εὐμαροῦς καὶ ἀνέτου μεθόδου τοῦ τρῶγειν καὶ πίνειν. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον, καὶ τῶν περιηγητῶν οἱ ἐπιστημότατοι, ἐπισκεπτόμενοι χώρας ἄλλοτρίας, πρώτιστα καὶ μάλιστα ἡρώτων, τίνι τρόπῳ ἔτρωγε καὶ ἐπινεν ἕκαστον ἔθνος, ὅπως ἐντεῦθεν εἰκάσωσι περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀγωγῆς, ἢ τοῦ τῆς παιδείας αὐτῶν καὶ τῆς ἡμερώσεως. Ἱστορικὴ ὁμῶς πείρα ἀπέδειξεν, ὅτι οὔτε αἱ ἀπαραίτητοι χρεῖαι τῆς διαίτης πρῶται ἐπληρώθησαν, οὔτε αἱ ἰδέαι περὶ κοσμιότητος τροφῆς καὶ πολυτελείας ἐφάνησαν ἀείποτε καὶ πανταχοῦ αἱ αὐταί. Οἱ οἰκονομολόγοι καὶ οἱ αὐτοκαλούμενοι φίλοι τοῦ λαοῦ, αὐστηρῶς πάνυ, κατέκρινον οἰανδήποτε τρυφήν, ἀλλ' οὐδέποτε ὥρισαντο τί ἐστὶ τρυφή, ποῦ αὕτη ἄρχεται καὶ ποῦ λήγει ἡ ἀληθινὴ χρεῖα. Ὁ μὲν Ξενοφῶν ἀναφέρει τὴν παρακμὴν τοῦ περσικοῦ κράτους, οὐ μόνον εἰς τὰ θερμὰ ἐπίκρανα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν χρῆσιν χειμερινῶν ἐσθῆτων καὶ χειρῶν, διότι οἱ ἀνυπόδητοι καὶ ἡμίγυμνοι Ἕλληνες ὑπελάμβανον πέλλας καὶ διφθέρας, ματαίαν καὶ ἐπιβλαβὴ τρυφήν. Οἱ νῦν Εὐρωπαῖοι τοῦναντίον ἀποδοκιμάζουσι τὸν ἱματισμὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς ἀπρεπῆ καὶ πτωχικόν. Ὡσαύτως εἰς τῶν ἱστοριογράφων τῆς βενετικῆς δημοκρατίας, ψέγει περικαλλῆ τινα σύμβιον Δόγου, προσφέρουσαν τῷ στόματι τὰ κρέατα διὰ περονίων καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ἰδίων δακτύλων· ἐπιλέγει δὲ, ὅτι «οὐκ ἀπεικίτως ἐτελεύτησεν ἀωρία θανάτου, διὰ τὴν σκανδαλώδη καὶ παρὰ φύσιν δίαιταν αὐτῆς». Μεσοῦσης τῆς 16 ἑκατονταστηρίδος, τρυφὴ περιττὴ ὑπελαμβάνοντο αἱ θερμάστραι, αἱ πῆλιναι καὶ χαλκαὶ λοπάδες, ἰδίως δὲ αἱ ἀπὸ δρυῶν ξυλῶν οἰκίαι, διότι δῆθεν ἐν τοῖς παλαιαῖς χρόνοις

ἤρκοοντο οἱ ἄνθρωποι εἰς τοίχους οἰστοπλέκτους. Ἐν Σκωτῆ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι ἱεράρχαι ἀπηγόρευον τοῖς μοναχοῖς τὴν χρῆσιν τῶν περονίων, ὡς ἄθεον τρυφήν, ἀφ' οὗ πέντε δάκτυλοι ἤρκοον γὰ λαμβάνωσιν ἐκ τῶν ξυλῶν πινακίων καὶ προσφέρουσιν εἰς τὸ στόμα τὰ ἐδάσματα. Σήμερον οἱ παῖδες τιμωροῦνται, ἐὰν ἐμβάψωσι τοὺς δακτύλους εἰς πινακία· οἱ σεμνοὶ διδάσκαλοι πάσης ἀληθινῆς ἡμερώσεως Ἕλληνες, οἱ ἄβροϊ Αἰγύπτιοι καὶ Βαβυλώνιοι, οἱ περὶ τὴν τροφὴν λιχνότατοι Ῥωμαῖοι ἠγγόνουν τὴν χρῆσιν μαχαίριων, περονίων, κοχλιαρίων καὶ λεκανίων. Ἰνδική, Σινική, Αἰγυπτos, Βαβυλωνία νομιζονται ἀρχαιοτάται ἐστίαί τοῦ πολιτισμοῦ, διότι πλείστα μὲν ἐπενόησαν ὑποκείμενα τρυφῆς, ἀνεκάλυψαν δὲ πυρίτιδα, ναυτικὴν πυξίδα, ὕαλον, τυπογραφίαν, χαρτοποιίαν, ὑφαντικὴν καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπιστημῶν· ἀλλ' οὐδὲν ἐγίνωσκον περὶ τῶν ὀργάνων τῆς τραπέζης· καὶ σήμερον δὲ οἱ Σῖναι τρώγουσι μεταχειριζόμενοι σκυταλίδας καὶ ραβδία. Τὰ ὀνόματα τῶν μυρίων τοῦ σώματος μελῶν, αἱ πρώτισται καὶ πολυαριθμόταται ἰδέαι καὶ ἡ λατρεία τῶν τῆς φύσεως δυνάμεων φαίνονται παρηγμέναι ἐκ τῆς σανσκριτῆς· ἀλλ' ἡ εὐσύνθετος αὕτη, κατὰ τὰ διανοήματα καὶ τὰς εἰκόνας πλουσιωτάτη γλῶσσα, οὐδὲν εὐρὲν ἐπιθέσει ὄνομα εἰς κοχλιάρια, μαχαίρια, περόνια. Οἱ λεπτότατοι τὴν ἀκοὴν Ἕλληνες, οἱ βραδῶς διακρίνοντες πᾶν ρυθμικὸν ἢ μελωδικὸν πλημμέλημα ποιητῶν, ἤθοποιῶν καὶ ῥητόρων, οἱ μέχρις ὑπερβολῆς τρυφηλοὶ Ῥωμαῖοι ἐχρῶντο κρεάγραις, τυράγραις, δικράνοις, θρίναξι κλπ. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς περονίοις. Ἐμειναν δὲ ταῦτα ἄγνωστα ἀμφοτέροις τοῖς κλασικαῖς λαοῖς, ὡς καὶ τὰ παρ' ἡμῖν «βρακία», τὰ «υποκάμισα», τὰ «στιβάλια», τὰ «γιλέκια», τὰ ἐπανωφόρια καὶ οἱ πῖλοι· διότι μόνον ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ταῖς ἀποδημίαις ἐκαλύπτοντο τὴν κεφαλὴν, ἐφόρου δὲ οἱ ἵππεῖς τῶν ὑποδήματα. Τὰ κρέατα, καλῶς ἐψημένα καὶ καταμεμελισμένα ὑπὸ τοῦ δαιτροῦ, ὅστις μόνος ἐκέκτετο μάχαιραν, προετίθεντο ἐπὶ χαμαὶ κειμένου πίνακος, ὅθεν οἱ συνδαιτημένους τὰ ἤραζον διὰ τῶν δακτύλων· ὁσάκις εἶχον χρεῖαν κοχλιαρίου ἐποιοῦντο αὐτὸ αὐτοσχέδιον ἐκ τοῦ κοίλου ἄρτου, ὃν ἐρριπτον κατόπιν ὑπὸ τὴν τράπεζαν. Κατὰ τὸν ἀηδῆ τοῦτον τρόπον ἤριστων Μιλτιάδης καὶ Περικλῆς, Ἀριστοτέλης καὶ Ἀλέξανδρος, Ἰούλιος καὶ Αὐγουστος Καῖσαρ! Περὶ τὰ τέλη τῆς 15 ἑκατονταεταρίδος ἐνιαχοῦ τῆς Ἰταλίας ἐγένετο χρῆσις περονίων· Καῖσαρες ὁμῶς καὶ ἀγρόται, Πάπαι καὶ ἐπαῖται μοναχοὶ, ἔτρωγον διὰ τῶν δακτύλων. Ἰταλὸς διατρίψας ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ ἀλλῇ τοῦ σοφοῦ τῶν Οὐγγρων βασιλέως Μαθθία, ἐξαίρει ὡς ἰδιαίτατον αὐτοῦ πλεονέκτημα βασιλικῆς ἀξιοπροσπείας, ὅτι ἐν τῷ ἀρίστῳ καὶ τῷ δειπνῷ δὲν μολύνει

τους δακτύλους του, ως οι κεκαλλωπισμένοι αθλητικοί του. Ἐκατὸν ἔτη ὕστερον αὐτοὶ οἱ Γάλλοι συνέτασσον δημοτικὰς σατύρας κατὰ τοῦ εἰσαχθέντος εἰς τὴν αὐλικὴν τράπεζαν περονίου· οἱ Ἄγγλοι ἐσκωποῦν τοὺς Ἴταλοὺς προσαγορεύοντες αὐτοὺς χαλκοδοντοφόρους· οἱ δὲ καθολικοὶ Ἴσπανοὶ ἐξηκολούθουν μιμούμενοι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς Ἁγίους. Ἡ κλασικὴ ἀρχαιότης ἀποβάλλει πολλὰ τῆς λαμπρόδος, ἢ εὐφάνταστος ῥωμαντικότης τοῦ μεσαιῶνος ἀποβάλλει πολλὰ τῶν αὐτῆς γοήτρων, ὅταν τις ἀναπολήσῃ κατὰ νοῦν τὰ συμπόσια αὐτῶν. Οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ῥυθμίσαντες ἅπαντα σχεδὸν τὰ εἶδη τοῦ ἐπιστητοῦ· ἀλλ' ὁ τῶν νεωτέρων βίος εἶναι ἀνθρωπινώτερος, ὡς ἐπαρκῶν εἰς τὰς ζωικὰς καὶ ζωώδεις χρεῖας διὰ λεπτοτέρων καὶ εὐφυεστέρων ὀργάνων. Ἐκ τοιαύτης ἐλλείψεως προέκυψαν οὐκ ὀλίγα παρεκτροπαὶ τῆς ἀσελείας. Ὁ ἀνθρωποπρεπὲς κρίνων νὰ ἐμβάλλῃ τοὺς δακτύλους εἰς τὸν ζυμὸν, νὰ κάθηται παρὰ τὴν τράπεζαν ἡμίγυμνος, νὰ ἐπισωρεύσῃ κύκλῳ αὐτοῦ πᾶν εἶδος ῥυπαρότητος καὶ δὴ καὶ νὰ ἐμῆ ἐπὶ τῆς τραπέζης οὐδαμῶς ἐσκανδαλίξῃτο ἐξοκέλων εἰς ἀκόλαστον κοιλιοδοουλείαν. Ὁ ἀνευ αἰδοῦς ἡμίγυμνος καθήμενος παρὰ τὴν τράπεζαν, δὲν ἠσχύνετο νὰ παραλαμβάνῃ ἑταίρας καὶ χαμαιτύπας πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ συμποσίου. Μαχαίρια, περόνια, κοχλιάρια, τραπεζομάνδουλα, χειρόμακτρα, στήριγματα μαχαίριων κλπ. ὅσον καὶ ἂν φανῶσι μικρὰ, εἶναι σφυγμόμετρον τῆς καθόλου ἐπιδόσεως ἀξιοπρεποῦς βίου δημοσίου καὶ κοινωνικοῦ. Περόνια καὶ ἤλοι εἶναι οἱ ἱεροὶ καὶ διαπρόσιοι κήρυκες τοῦ πολιτισμοῦ, ἃ τε διεγείροντες παρὰ τοῖς ἀπαιδεύτοις καὶ ἀγρίοις λαοῖς ἀνάγκας τέως ἀγνώστους καὶ πόθον νὰ καταστήσωσι τὸν ἑαυτῶν βίον τερπνότερον διὰ βελτιόνων ὀργάνων. Ὁ ἀναλογιζόμενός ὀπόσας χημικὰς προπαρασκευὰς, ὀπόσας κατεργασίας ἀπαιτοῦσιν ὁ κασσίτερος, ὁ σίδηρος, ὁ χάλυψ εἰς παραγωγὴν τῶν πολυειδῶν τούτων ὀργάνων, ὁ λαμβάνων δὲ συγχρόνως ὑπ' ὄψιν ὀπόσον τεραστίως ἀνεπτύχθη διὰ τούτων ἐμπόριον καὶ βιομηχανία, δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.

Κρίσις τοῦ Νικοδημίου ἀγῶνος.

Τῆ 23ῃ π. μηνός, κατὰ τὰ προκηρυγμένα, ἀνεγνώσθη ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Βαρβακείου Λυκείου ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συλλόγου κ. Βλ. Σκορδέλη ἡ κρίσις τοῦ Νικοδημίου ἀγῶνος. Ὡς γνωστὸν, ὁ ἀγὼν οὗτος ἦν περὶ συγγραφῆς τριῶν βιβλίων, ἅτινα σκοποῦσι τὸ μὲν νὰ διεγείρωσι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλλην. λαοῦ πρὸς τὰς «φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς πρακτικὰς τέχνας», τὸ δὲ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν παρ' αὐτῷ τε καὶ τῇ μαθητιώσῃ νεότητι διάδοσιν καὶ ἐμπέδωσιν «ὕγιων ἀρχῶν ἠθικῆς».

Κατὰ τὴν ἴαν μακρὰν, ἀλλὰ καὶ ἴαν ἐμβριθεῖ κρίσιν τῆς τριμελοῦς ἀγωνοδίκου ἐπιτροπείας, ἀποτελεσθείσης ὑπὸ τῶν κκ. Χρ. Παπαδοπούλου διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου, διὰ τὰ ἠθικὰ πονήματα, Ὁθωνος Φριδερίκου καθηγητοῦ, καὶ Π. Γενναδίου, γεωπόνου, διὰ τὰ φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ, οὐδὲν τῶν ὀκτὼ συναγωνισθέντων πονημάτων ἐκρίθη ἄξιον τοῦ ἔθλου.

Καθὰ δὲ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ ὁ γραμματεὺς τοῦ συλλόγου εἶπε λυπηρὸν εἶναι βεβαίως ὅτι καὶ ἐφέτος, τὸ τρίτον ἤδη, οὐδὲν τῶν πρὸς κρίσιν ὑποβληθέντων ἐν τῷ ἀγῶνι ἔργων ἐκρίθη βραβεύσεως ἄξιον· ἀλλὰ τοῦτο μαρτυρεῖ δύο τινὰ, πρῶτον τὴν σπουδαιότητα τῶν θεμάτων τοῦ ἀγῶνος καὶ δεύτερον τὴν δικαίῳ τῷ λόγῳ αὐστηρότητα τῶν κριτῶν ἐπιθυμούντων μετὰ τοῦ συλλόγου παντὸς ν' ἀποδοθῇ τὸ ἀριστεῖον εἰς ἔργα ἀντάξια μὲν τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς ἀριστείας τοῦ ἀειμνήστου ἀγωνοθέτου, τιμῶντα δὲ τοὺς ἀριστεύοντας συγγραφεῖς καὶ τὸν Διδασκαλικὸν Σύλλογον, ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ὁποῖου τελεῖται ὁ ἀγὼν.

— Συνεπεῖα ἐγκυκλίου τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου, τῆ αἰτήσεως τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ἀποσταλείσῃ πρὸς τὰς ἀπάσας τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ προξενικὰς ἀρχὰς τῆς Α. Μεγαλειότητος, πρῶτος ὁ ἐν Ταυρίδι τῆς Περσίας Πρόξενος κ. Χριστοφ. Πίσσας ἀξιοπαίνως καὶ δραστηρίως ἐνεργήσας παρὰ τὰς ἐκεῖ εὐαρίθμοις ἁμογενέσι συνεπλήρωσε τὸ οὐκ εὐκαταφρόνητον ποσὸν δραχμῶν πεντακοσίων, αὐτὸς δοὺς τὸ ἀξιοζήλον παράδειγμα καὶ γενναίως καταβαλὼν τὸ ἡμισυ τῆς εἰσφορᾶς, ἣν διὰ τοῦ ἐνταῦθα θεοῦ του Στρατηγοῦ Πίσσα διεβίβασε πρὸς τὸν Σύλλογον.

ΠΟΙΚΙΛΙΑ

Τὸ δένδρον τῆς πολιτείας.

Ἐξουὴς πολιτειολόγος ἐποίησε τὴν δε τὴν παραβολὴν ἡ ὅλη πολιτεία φαίνεται ὁμοιάζουσα δένδρῳ ὑψηλῷ καὶ ἀμφιλαφεῖ. Ὑπερτάτη εἰς τὸν οὐρανὸν ὑψοῦται ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φωτιζομένη ἢ κορωνίς. Ἰσχυροὶ κλάδοι, γενναίως πρὸς κεραινοὺς καὶ θυέλλας ἀντέχοντες εἶνε ὁ στρατός. Ὀχλοὶ ἐπὶ τοῦ δένδρου εἶνε οἱ εὐπατρίδαι οἱ εὖ γεγονότες καὶ εὖ ἡγμένοι, οἱ ἀληθεῖς ἄριστοι. Χλοεροὶ κλώνες εἶνε οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες· πτηνὰ φαιδρῶς ἐπὶ τοῦ δένδρου περιπετόμενα καὶ ὑπὸ τὴν φυλλάδα ἠδέως ἄδοντα εἶνε οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ ποιηταί· καρποὶ δὲ ἀγλαώτατοι καὶ εὐχουμοὶ εἰσὶν οἱ ἄνδρες τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς λαυθάνει ἀόρατος καὶ ἄκοσμος ἡ τραχεῖα καὶ πολυσχιδῆς ρίζα, εἰς ἣν στηρίζεται τὸ δένδρον. Τοιαύτη ρίζα ἐν τῇ πολιτείᾳ ὁμολογεῖται ὁ λαός. Καὶ ἡ ρίζα ὁμοίως θὰ ἦτο βαθυτέρα καὶ ἡ κορωνίς ὑψηλοτέρα τοῦ προσήκοντος, ἐὰν μὴ ὑπῆρχέ τι μέσον, ἐν μὲν τῷ δένδρῳ τὸ στέλεχος, ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ ὁ ἀπλοῦς πολίτης. Ἐφ' ὅσον ὑγιαίνει ὁ τοῦ δένδρου μυελός, ἤτοι ἐφ' ὅσον τοῦ πολίτου ἡ καρδία μένει ἀδιάφθορος, μάτην περιτρόγουσι τὴν ρίζαν θρίπες καὶ παντοῖοι ἄλλοι σκώληκες, μάτην δὲ συρίζουσι σφοδροὶ ἄνεμοι διὰ τῶν κλάδων. Τὸ στέλεχος, διὰ τοῦ ἀπερίττου καὶ πολύχρωτος αὐτοῦ φλοιοῦ, συνέχει ρίζαν καὶ κορωνίδα.

— Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ συνεστάθησαν περὶ τὰ 250 κεντρικὰ τηλεφωνικὰ γραφεῖα μετ' 80,000 συνδρομητῶν καὶ 125,000 τηλεφώνων, Ἐν Ἀμερικῇ ἐνθα οἱ ἄνθρωποι ὀρθότερον τῶν Ἀγγλῶν νοοῦσιν ὅτι ὁ χρόνος εἶνε ἰσότημος χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ, πᾶσα πόλις ἔχουσα 30,000 κατοίκων ἔχει καὶ κεντρικὸν γραφεῖον τηλεφώνων. Ὅμοια καταστήματα ἰδρῦθησαν ὑπὸ διεθνούς ἐταιρίας ἐν Λονδίῳ, Ἐδιμβούργῳ, Δουβλίῳ, Μαγκεστρίᾳ, Λίβερπουλ καὶ Γλασκῶ. Ἐν μέλος τῆς διεθνούς ἐταιρίας ἦλθε κατ' αὐτὰς εἰς Βιέννην καὶ ἐποίησε πειράματα ἐν τῷ πρώτῳ ξενοδοχείῳ. Ἀπεδείχθη δὲ ἐκ τῶν πειραμάτων ὅτι ἀπὸ τοῦ τρίτου πατώματος ἠκούοντο ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ ἰσογείου δαπέδου οὐ μόνον ἄσματα καὶ συνδιαλέξεις, ἀλλὰ καὶ ψιθυρισμοὶ καὶ δὴ καὶ ἡ ἀναπνοὴ ὑγιῶν καὶ στηθαλογούντων.

— Καθὰ λέγει ἑβραϊκῆ τις ἐφημερίς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως ἐν Πετροῦπόλει μεταξὺ τῆς περιουσίας γέροντός τινος Ἰσραηλίτου χειρόγραφον τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο φέρει ἑβραϊστὶ τὰς ἐπομένας λέξεις «Πέτρος ἀλιεύς, μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπόστολος τοῦ ἔργου αὐτοῦ, κηρύττει πρὸς τοὺς ἀκούοντας αὐτὸν λαοὺς τῆς γῆς τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ἐν ὀνόματι τοῦ παναγίου Θεοῦ.»

Τὸ χειρόγραφον ἔχει τὴν ἐξῆς παράδοξον ὑπογραφήν:

«Ἐγὼ, Πέτρος, ἀλιεύς, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἔπαυσα γράφων τὸν λόγον τῆς ἀγάπης τὸ 50 ἔτος τῆς ἡλικίας μου, τὸ τρίτον Πάσχα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ τῆς Μαρίας, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Βιλιέρ, παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου.» — Ἡ βιβλικὴ ἐταιρία τοῦ Λονδίνου πεισθεῖσα περὶ τῆς ἀθεντικότητος τοῦ παπύρου, προσήνεγκε 20 χιλ. λιρῶν πρὸς ἀγορὰν αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ κληρονόμοι τοῦ Ἰσραηλίτου Κόρε (κτῆτορος), ἐν Στοκχόλμῃ διαμένοντες, ἀρνοῦνται νὰ τὸ πωλήσωσι καὶ ἐπιτρέπουσι μόνον τὴν ἀναδημοσίευσίν του.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ.

Ἐκ τῶν τοῦ Ι. Γ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

« Δ η μ ω θ ῶ ν Σ υ λ λ ἔ κ τ ω ν . »

Οἱ ἠγαπημένοι ἀδελφοί.

Τίποτα δὲν ἐζήλεσα μετ' ἐς τὸν ἀπάνω κόσμον
 ὅταν τ' ἄλογο τὸ γλήγορο, ὅταν τὸ γουργὸ ζευγάρι,¹
 ὅταν τὴ γυναῖκα τὴν καλὴν, ὅπου τιμᾷ τὸν ἄνδρα,
 ὅσα δυ' ἀδερφοῦλια ἠγαπημένα καὶ πολυαγαπημένα
 τοῦ τὰ παινεύ' ἢ γειτονιά κι' ὁ κόσμος τὰ ζηλεύει.
 Χαρὰ κ' ἂν ταῦρη χαίρουνται, καὶ λύπη, δὲ λυποῦνται
 κι' ἂν πᾶνε καὶ ἐς τὸν πόλεμον, ἀντάμα πολεμοῦνε.
 Μὰ συνεμπῆκ' ὀργὴ Θεοῦ γιὰ νὰ τὰ ξεχωρίση,
 κ' ἀγάπης ὁ μικρότερος τοῦ μέγα τὴν γυναῖκα

¹ Ζεῦγος βοῶν ἀροτήρων, γοργῶν.

καὶ ντρέπεται νὰν τῆς τὸ εἶπῃ, νὰν τῆς τὰ μολογήσῃ.
 Μὰ μιὰ λαμπρὴ, μιὰ Κυριακὴ, μιὰ ἴσιμον ἡμέρα
 ποὺ βγῆν' ἢ νιὰ ἔπὸ τὸ λουτρὸ κι' ὁ νιὸς ἀπ' τὸ μπαρπέρη,
 κ' ἐσυναπαντηθήκανε σ' ἓνα στενὸ ἴσωκάκι,
 ἐξαδιαντράπη καὶ τῆς λέει καὶ τῆς το φανερόνει,
 —Νύφη μου, ἴσένα σ' ἀγαπῶ, γυναίκα νὰ σὲ πάρω.
 —Ἐσὺ τὸ θέλεις μιὰ βολὰ κ' ἐγὼ τὸ θέλω δέκα.
 Τὸν ἀδερφὸ σου σκοτώσε, κι' ἔλα γιὰ νὰ μὲ πάρῃς.
 —Καὶ πῶς νὰ τῶυρ' ἀπάτημα, καὶ πῶς νὰ τὸν σκοτώσῃς;
 —Χωράφια ἔχετ' ἀμοίραγα, ἀμπέλια νὰ μοιράστει.
 Δὸς του ἀπ' ἀκρὴ χωραφιῶν κ' ἀπ' ἀκλαδοῦρ' ἀμπέλι,
 κ' ἐκεῖ τοῦ βρίσκεις ἴσπατημα γιὰ νὰ τονε σκοτώσῃς.
 —Τὸν μαῦρό του ἐσέλωσε καὶ τὸν καθαλικεύει,
 πάει νὰ βρῆ τὸν ἀδερφὸ γιὰ νὰ τονε σκοτώσῃ,
 καὶ τό νε συναπάντησε σ' τὰμπέλια ἴσ τὰ χωράφια.
 Κι' ἀπὸ μακρὰ τὸν χαιρετάει κ' ἀπὸ κοντὰ τοῦ λέει
 —Ἐλ', ἀδερφ', ἄς μοιράσωμε τὰ πατρομητρικά μας
 —Ἐσὺ τὸ θέλεις μιὰ βολὰ κ' ἐγὼ τὸ θέλω δέκα.
 Τόσον καιρὸ εἶμαστε μαζὶ κ' ἀντάμα περπατοῦμε
 κ' ἐσ', ἀδερφε, δὲν τ' ἄλεγε ποτέ τὰ λόγια φτοῦνα,
 τῶρα πῶς τὰ ξεστόμισες καὶ πῶς τ' ἄβαλ' ὁ νοῦς σου;
 Γυναίκια ἀναβάλαματὰ διαγύρισαν τὸ νοῦ σου.
 Γυναίκες βρίσκεις ἄμετρες, μ' ἄλλ' ἀδερφὸ δὲν κάνεις.
 Καὶ τ' ἄλογό του βάρσσε, ἴσ τὴ νύφη του πηγαίνει.
 —Νύφη μου, χύσε μου νερὸ νὰ πλύνω τὸ σπαθὶ μου,
 Τὸν ἀδερφὸ μου ἴσκότωσα κ' εἶναι γιομάτο αἷμα.
 Χρυσὸ λεγένι γιόμισε νερὸ γιὰ νὰν τοῦ χύσῃ.
 Καὶ τὸ σπαθὶ του τράβηξε, τῆς κόβει τὸ κεφάλι.

ΔΩΡΕΑΙ ΒΙΒΑΙΩΝ

Ὁ ἐν Καίρῳ Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Πατριαρχείου κ. Γρ. Γῶγος ἐδώ-
 ρησατο ἕτερον αὐτοῦ σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον « Τὸ Θεανθρικὸν
 πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. »

Οἱ Σύλλογοι « Ἐρμῆς » καὶ « Παρθενῶν » Κωνσταντινουπόλεως
 τοὺς Κανονισμοὺς των.

Ὁ ἐνταῦθα θεολογικὸς σύλλογος « Ἀπόστολος Παῦλος » τὴν λο-
 γοδοσίαν τοῦ Προεδρείου.

Γ ν ω σ τ ο π ο ῖ η σ ι ς .

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν ἐταίρων τῆς 28ης Ἀύ-
 γουστου 1878. « Στερεῖται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέ-
 γεσθαι πᾶς ὅστις δὲν ἐξέτισε πᾶσαν αὐτοῦ ἐξαμηνιαίαν συνδρομὴν
 πρὸς τὸν Σύλλογον. Ὅσαύτως κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου δὲν
 δικαιούνται νὰ λαμβάνωσι τὸν « Πλάτωνα » ὅσοι τῶν ἐτῶν δὲν
 ἐξέτισαν τὰς συνδρομάς των. (Ἐκ τοῦ γραφείου).

Συνδρομηται τοῦ Περιοδικοῦ ἐγγράφονται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ
« Ἑλληνικοῦ Αἰδασκαλικοῦ Συλλόγου » (ἐν τῇ Βαρβακείᾳ) κατὰ
δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν ἀπὸ τῆς 2ας μέχρι τῆς 5ης
ὥρας μ. μ.

Ὁ « Πλάτων » ἐκδίδεται κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐκάστου μηνός.
Ἐτησίᾳ συνδρομῇ αὐτοῦ δραχμαὶ δέκα (10).
Ἐπὶ τῶν σπουδαστῶν ἐν γένει δρ. 6.

Τοῖς ἑταίροις τοῦ Συλλόγου δίδεται δωρεάν.
Οὐδενὶ, μὴ προαποσίδαντι τὴν συνδρομὴν, ἀποστέλλεται ὁ
« Πλάτων. »

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους, ζητουμένου ὑπὸ ἑταίρων τοῦ Συλλόγου
πρὸς ἀναπλήρωσιν ἄλλου ἀπωλεσθέντος ἢ καὶ πρὸς συμπλήρωσιν
ὀλοκλήρου προηγουμ. τόμου, 60 ἑκατοστὰ τῆς δραχμῆς.
